

ΣΥΝΕΔΡΙΑ

1. «Η ελιά και το λάδι από την αρχαιότητα έως σήμερα». Διεθνές συνέδριο, Αθήνα 1-2 Οκτωβρίου 1999, στο Μέγαρο της Ακαδημίας Αθηνών, στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού προγράμματος RAHPAEL. Πραγματοποιήθηκαν συνολικά σαράντα ανακοινώσεις, από τις οποίες δεκατρείς λαογραφικού περιεχομένου, τέσσερις ιστορικού, έξι αρχαιολογικού, τρεις θεολογικού, δύο αναφερόμενες στην τέχνη, δύο στην ιατρική και την υγεία, μία γλωσσολογική, μια εκπαιδευτική και οκτώ αναφερόμενες στην παραγωγή, καλλιέργεια και οικολογία της ελιάς και στο περιβάλλον. Οι σύνεδροι προσκόμισαν νέα στοιχεία, ιδιαίτερα ενδιαφέροντα για την ιστορία και την εθνογραφία της ελιάς και των ελαιολαδιών. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσίασαν οι ανακοινώσεις που είχαν σχέση με την ενημέρωση επί της πορείας του προγράμματος RAPHAEL στην Ελλάδα και τον ευρωπαϊκό χώρο. Τέλος έγιναν παρεμβάσεις κυρίως από Δήμους και άλλους φορείς με ζητούμενο κυρίως τον προβληματισμό σχετικά με την προώθηση και προστασία του ελαιολάδου και την αξιοποίησή του. Το συνέδριο υπήρξε πλούσιο και πρωτότυπο σε θεματολογία και υψηλού επιπέδου όσον αφορά τη διερεύνηση και διαπραγμάτευση των θεμάτων από τους συνέδρους. Οι παρεμβάσεις και οι συζητήσεις συνέβαλαν στον περαιτέρω εμπλουτισμό των γνώσεών μας σχετικά με την ελιά και το λάδι, ένα ευεργετικό, όπως έχει αποδείξει η ως τώρα εμπειρία και έρευνα, προϊόν. Η δημοσίευση των Πρακτικών, με την οικονομική υποστήριξη της Διευθύνσεως Δενδροκηπευτικής - Τμήματος Ελαιάς του Υπουργείου Γεωργίας (Δημοσιεύματα του Κέντρου Ερεύνες της Ελληνικής Λαογραφίας, Αθήνα 2003, αρ.19, σελ. 500) δίνει τη δυνατότητα σε όσους δεν το παρακολούθησαν να ενημερωθούν για τα συμπεράσματα των ερευνών ειδικών επιστημόνων.

Τις εργασίες του συνεδρίου επίμησαν με την παρουσία τους ο Μακαριώτατος Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ. Χριστόδουλος, ο Γενικός Γραμματέας του Υπουργείου Παιδείας κ. Ζησιμόπουλος, ο Γενικός Γραμματέας της Ακαδημίας Αθηνών κ. Ν. Ματσανιώτης, ο Δήμαρχος της Nyons της Γαλλίας κ. M. Faure, ο Δήμαρχος Αρκαδίου Ρεθύμνου κ. Γ. Φανουργάκης, ο Δήμαρχος Αγίου Νικολάου Κρήτης κ. Αντ. Ζερβός, ο Δήμαρχος Μηλεών Πηλίου κ. Απ. Αρέθας, εκπρόσωποι μη κερδοσκοπικών σωματείων που έχουν ως σκοπό την προώθηση του λαδιού («Φίλαος» κ.ά.), ακαδημαϊκοί, καθηγητές Πανεπιστημίου, ερευνητές, δημοσιογράφοι κ.ά. Διαρκής ήταν η παρουσία του αιμνήστου

ακαδημαϊκού Γιάγκου Πεσμαζόγλου, καθώς και των ακαδημαϊκών Κωνσταντίνου Δρακάτου, Πάνου Λιγομενίδη και Νικολάου Κονομή. Την Οργανωτική Επιτροπή αποτέλεσαν: η διευθύντρια του Κέντρου Ερεύνες της Ελληνικής Λαογραφίας Αικατερίνη Πολυμέρου – Καμηλάκη, Πρόεδρος, ο Μύρων Τουπογιάννης, αρχιτέκτων Ε.Μ.Π., Αντιπρόεδρος, η Λουίζα Καραπαδάκη, αρχαιολόγος, επιστημονική συνεργάτιδα του Κέντρου Λαογραφίας, Γραμματέας, και οι Rene Gras, Conservateur, του Musée de l'Olivier Nyons, Γαλλία, ο Manolo Mandianes, Διευθυντής του Instituto de Estudios Sociales Avanzados της Βαρκελώνης, Ισπανία, οι ερευνητές του Κέντρου Ερεύνες της Ελληνικής Λαογραφίας Γεώργιος Αικατερινίδης, Ελευθέριος Αλεξάκης, Παναγιώτης Καμηλάκης κ.ά., η λαογράφος Ροδούλα Σταθάκη-Κούμαρη και η Ειρήνη Νικολοπούλου, δημοσιογράφος, ως σύμβουλος επικοινωνίας. Βλ. και κεφ. Δημοσιεύματα.

Χαιρετισμοί

Του Μακαριωτάτου Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

Αγαπητοί Σύεδροι,

Συγχαίρω τα μέλη της Οργανωτικής Επιτροπής για το θέμα το οποίο επέλεξαν. Το λάδι όπως και η ελιά είναι στενά συνδεδεμένα με τον άνθρωπο γενικά, αλλά και με την Εκκλησία μας ειδικότερα για τις ιδιότητές τους. Κατ' αρχήν η ζωτικότητα της ρίζας της ελιάς είναι μεγάλη. Μπορεί ο κορμός του δένδρου να καταστραφεί από τη φωτιά, από το ψύχος, από τα έντομα ή τα παράσιτα, αλλά η ρίζα του σε πρόσφορο έδαφος διατηρείται επ' άπειρον αναδίδουσα νέους βλαστούς, οι οποίοι αναπτύσσονται και ξαναγίνονται δένδρο ακμαίο και ανθηρό. Οι ρίζες της ελιάς έχουν μεγάλη σημασία και για τον άνθρωπο. Αν αυτές είναι ζωντανές και δυναμικές, όπως της ελιάς, δεν έχει τίποτε να φοβηθεί. Αυτό συμβουλεύει και ο Απόστολος Παύλος, ο Ιδρυτής της Εκκλησίας της Ελλάδος, υποδεικνύοντας προς τους Ρωμαίους χριστιανούς να θυμούνται ότι ως βλαστάρια της ελιάς δεν βαστάνε αυτοί τη ρίζα, αλλά η ίδια η ρίζα τους κρατάει στεριωμένους.

Το λάδι, εξ άλλου, έχει μεγάλη σημασία για τη ζωή μας ως τροφή, ενώ παλαιότερα εχρησιμοποιείτο και ως φάρμακο για την επούλωση των πληγών. Ο Ευαγγελιστής Λουκάς στην παραβολή του καλού Σαμαρείτη αναφέρει ότι ο ίδιος ο Κύριος, όταν βρήκε τον πληγωμένο ταξιδιώτη, περιποιηθήκε τα τραύματά του αλείφοντάς τα με λάδι και κρασί. Επίσης ο Απόστολος Ιάκωβος στην Επιστολή του συμβουλεύει ότι, αν ασθενεί κάποιος, πρέπει να προσκαλέσει τους πρεσβυτέρους της Εκκλησίας να προσευχηθούν επάνω του, αφού τον αλεί-

ψουν με λάδι. Και η Εκκλησία καθιέρωσε το ιερό Μυστήριο του Ευχελαίου, κατά το οποίο οι ιερείς στην ειδική τελετουργία αλείφουν με το αγιασμένο λάδι τους ασθενείς και επικαλούνται τη Θεία Χάρη για να τους θεραπεύσει.

Στην Αγία Γραφή γίνεται πολλές φορές μνεία της ελιάς. Στη Γένεση το περιστέρι επέστρεψε στην Κιβωτό του Νώε φέρνοντας κλαδί ελιάς ως απόδειξη του τέλους του κατακλυσμού. Από τότε η ελιά συμβολίζει την ειρήνη, τη γαλήνη, την ευτυχία, αλλά και τη σταθερότητα, αφού είναι δένδρο αειθαλές και αωνόβιο. Η Εκκλησία μας στην τελετή της αρτοκλασίας ευλογεί τον σίτο (το ψωμί), τον οίνο και το έλαιον, βασική τροφή του ανθρώπου. Στην εποχή μας ορισμένοι επιχειρήσαν να εκμεταλλευθούν την αδυναμία του σύγχρονου ανθρώπου προς τον καταναλωτισμό και τη γαστρωμαργία, ανατρέποντας εμπειρίες αιώνων και καθιερώνοντας νέες διατροφικές συνήθειες. Όμως επιστημονικές μελέτες απέδειξαν ότι η λεγόμενη μεσογειακή διατροφή, που κυρίως στηρίζεται στο λάδι, είναι ευεργετική για την υγεία και τη μακροημέρευση του ανθρώπου. Επιτρέψτε μου, τελειώνοντας, να σας θυμίσω κάτι που γράφει ο βυζαντινολόγος Φαίδων Κουκουλής, ότι στον μεσαιωνικό Ελληνισμό το λιτό γεύμα επί αιώνες ήταν όχι οι καρυκευμένες τροφές, αλλά το ολικής αλέσεως ψωμί, το μαύρο δηλαδή, το τυρί, οι ελιές, τα λάχανα, οι βολβοί, τα αβγά, τα όσπρια, μαζί πάντα με το λάδι, το ξίδι και το κρασί. Το κρέας δεν το έτρωγαν συχνά, αφού, όπως τονίζουν οι Πατέρες της Εκκλησίας, «η χρήση του βλάπτει την υγεία, προκαλώντας καχεξίες και αρρώστιες και ανατροπές στομάχων, διαφθείροντας το κάλλος του σώματος».

Πιστεύω ότι η ορθή ανάγνωση της εμπειρίας του παρελθόντος αποτελεί ακραία περίπτωση εκσυγχρονισμού, μια και οι σίγουροι κανόνες ζωής, οι δοκιμασμένοι για αιώνες, βοηθούν στην υγεία του σώματος και στην ειρήνη της ψυχής του ανθρώπου, κάτι που εύχομαι εκ μέσης καρδιάς προς όλους σας.

Του Γενικού Γραμματέα της Ακαδημίας Αθηνών, Ακαδημαϊκού

κ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΜΑΤΣΑΝΙΩΤΗ

«Μέγιστον αγαθόν προς πάσαν του βίου θεραπείαν ο της ελαιάς καρπός». Είναι ο χαρακτηρισμός του νομοθέτη Σόλωνα, ο οποίος απαγόρευσε με νόμο την κοπή ελαιόδένδρων στην Αττική προστατεύοντας έτσι τους ελαιώνες, οι οποίοι επέζησαν μέχρι τους νεότερους χρόνους.

Η σημασία της ελιάς και των προϊόντων της για την υγεία και την εθνική οικονομία και ο ρόλος της στην ιστορία του ελληνικού πολιτισμού από την προϊστορική περίοδο μέχρι σήμερα είναι αναμφισβήτητος. Ιδιαίτερα ο ελληνικός πολιτισμός έχει συνδεθεί με την καλλιέργεια του ιερού δένδρου και τη χρησιμοποίησή των προϊόντων του στη διατροφή, τη λατρεία, την ιατρική.

Συμβολικός και ουσιαστικός ο ρόλος της ελιάς και των προϊόντων της έχει οδηγήσει στην ευρύτατη προσέλευση ερευνητών από όλους τους κλάδους της επιστήμης, οι οποίοι την μελετούν σε όλες τις εκφάνσεις της (οικονομική, ιστορική, αρχαιολογική, λαογραφική, ιατρική και καλλιτεχνική). Παρά την υπάρχουσα σημαντική διεπιστημονική βιβλιογραφία, υπάρχουν πτυχές του θέματος, οι οποίες παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την έρευνα. Αυτές έχει θέσει ως στόχο να προσεγγίσει το συνέδριο με θέμα : «Η ελιά και το λάδι από την αρχαιότητα έως σήμερα».

**Του Επόπτη του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας, Ακαδημαϊκού
κ. ΠΑΝΟΥ ΛΙΓΟΜΕΝΙΔΗ**

Το Κέντρον Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας έχει πραγματοποιήσει τα τελευταία χρόνια σημαντικά βήματα εκσυγχρονισμού με την μηχανοργάνωση του αρχείου και της Βιβλιοθήκης του και την αξιοποίηση της επί ογδόντα χρόνια θησαυρισμένης πολιτιστικής κληρονομιάς του ελληνικού λαού. Η συνεργασία του με ομοειδείς φορείς στην Ελλάδα και το εξωτερικό στο πλαίσιο επιστημονικών ανταλλαγών και συνεδρίων με τη βοήθεια ευρωπαϊκών προγραμμάτων αποτελεί στόχο, προκειμένου να διαδοθεί ευρύτερα αυτός ο θησαυρός.

Το συνέδριο με θέμα «Η ελιά και το λάδι από την αρχαιότητα έως σήμερα» αποτελεί μία από τις εκδηλώσεις διεπιστημονικής συνεργασίας σε διεθνές επίπεδο (συμμετοχή Γάλλων, Ισπανών, Ισραηλινών, Ιαπώνων ειδικών επιστημόνων), που οργανώνει το ΚΕΕΛ στο πλαίσιο του Προγράμματος RAPHAEL και διεξάγει σε συνεργασία με τον Μύρωνα Τουπογιάννη για τη δημιουργία του πρώτου Ελληνικού Μουσείου της Ελιάς στα Καψαλιανά του Δήμου Αρκαδίου Ρεθύμνου.

Η αναγκαιότητα διεπιστημονικής προσέγγισης σε θέματα που συγκεντρώνουν πολλαπλό ενδιαφέρον από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, όπως η ελιά και τα προϊόντα της, αποτελεί σήμερα τον γνάμονα λειτουργίας του Κέντρου Λαογραφίας, το οποίο φιλοδοξεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην καταγραφή, κωδικοποίηση, διάσωση και αξιοποίηση των στοιχείων του λαϊκού πολιτισμού του ελληνικού λαού και την εδραίωση της εθνικής του ταυτότητας μεταξύ των λαών της Ευρώπης και του κόσμου.

**Της Διευθύντριας του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας
κ. ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗΣ ΠΟΛΥΜΕΡΟΥ-ΚΑΜΗΛΑΚΗ**

Η σημασία της ελιάς και των προϊόντων της για την υγεία και την εθνική οικονομία και ο ρόλος της στην ιστορία του ελληνικού πολιτισμού από την προϊστορική περίοδο μέχρι σήμερα είναι προφανής. Παρά ταύτα η Ελλάδα δεν διαθέτει ένα

Μουσείο - Ινστιτούτο έρευνας του πολιτισμού ελιάς και του ελαίου. Η διαπίστωση αυτή στάθηκε η αφορμή για την αποδοχή από το Κέντρον Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας της προτάσεως για τη δημιουργία του Ελληνικού Μουσείου της Ελιάς στην καρδιά ενός πανάρχαιου ελαιώνα στην περιοχή του Αρκαδίου Ρεθίμνου Κρήτης, στον χώρο ενός παλαιού παραδοσιακού ελαιοτριβείου στα Καψαλιανά του Δήμου Αρκαδίου. Με την οικονομική υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο πλαίσιο του προγράμματος RAPHAEL το Κέντρον Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας, το οποίο έχει αναλάβει την επιστημονική έρευνα και τεκμηρίωση, ο Δήμος Αρκαδίου και η Εταιρεία Μύρων Τουπογιάννης, οι οποίοι έχουν αναλάβει την κτηριακή υποδομή αξιοποιώντας και την πολύχρονη εμπειρία του Musée de l'Olive της Nyons και του Instituto des Estudios Sociales της Βαρκελώνης, οραματίζονται τη λειτουργία ενός μουσείου, το οποίο θα δίνει τη δυνατότητα στον ερευνητή, στον επισκέπτη, στον ενδιαφερόμενο να πληροφορηθεί σχετικά με την ιστορία της ελιάς, την καλλιέργεια, τη συγκομιδή, την επεξεργασία του καρπού και των προϊόντων της και να απολαύσει πολλά από αυτά στον χώρο του παραδοσιακού οικισμού Καψαλιανά Αρκαδίου. Στο πλαίσιο του ερευνητικού του Προγράμματος για την ελιά και τα προϊόντα της το Κέντρο Λαογραφίας πραγματοποιεί το συνέδριο με θεματικό πλαίσιο : **«Η ελιά και το λάδι από την αρχαιότητα έως σήμερα»** με έμφαση στον χώρο της Κρήτης.

Παράλληλα το Κέντρο έχει αναθέσει σε ειδικούς ερευνητές τη μελέτη και αναζήτηση νέων στοιχείων για την ιστορία και τη λαογραφία της ελιάς και του ελαίου από την προϊστορία μέχρι σήμερα και προετοιμάζει έκδοση με θέμα την ελιά ως ανακαίμενο εικαστικής και λογοτεχνικής δημιουργίας. Η έκδοση περιλαμβάνει ιστορικό - αρχαιολογικό και μουσειακό - εθνολογικό υλικό από τα μεγαλύτερα Αρχεία και λαογραφικά - εθνολογικά κ.λπ. Μουσεία της χώρας (Κέντρον Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών, Μουσείο Μπενάκη, Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο κ.ά.), έργα Ελλήνων καλλιτεχνών (ζωγράφων, κεραμιστών, γλυπτών, κοσμηματοποιών κ.λπ.) του αιώνα μας, που τα εμπνεύστηκαν από την ελιά και το λάδι. Τα έργα ζωγραφικής ανήκουν στα μεγαλύτερα ονόματα Ελλήνων δημιουργών και προέρχονται από διάφορες Συλλογές (Τράπεζα της Ελλάδος, Alpha Bank, ΑΓΕΤ Ηρακλής, Συλλογή Τσολοζίδη κ.ά.) και τα συνοδεύει πλούσιος επιστημονικός υπομηματισμός.

2. «Η ελιά και το λάδι στον χώρο και τον χρόνο». Συμπόσιο, Πρέβεζα 24-26 Νοεμβρίου 2000, στην Θεοφάνειο Σχολή. Το συμπόσιο οργανώθηκε από το Κέντρον Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων και το Ίδρυμα «Ακτία Νικόπολις». Χαιρετισμό απηύθυναν ο

σεβασμ. Μητροπολίτης Νικοπόλεως και Πρεβέζης κ. Μελέτιος, ο σεβασμ. Μητροπολίτης Θεσσαλιώτιδος και Φαναριοφερσάλων κ. Θεόκλητος, ο Ακαδημαϊκός κ. Πάνος Λιγομενίδης, ο Πρύτανης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων κ. Χρ. Μασσαλάς, ο Νομάρχης Πρεβέζης κ. Δημ. Τσουμάνης, ο Δήμαρχος Πρεβέζης κ. Κ. Παπαγεωργίου, η Διευθύντρια του Κέντρου Λαογραφίας κ. Αικατερίνη Πολυμέρου - Καμηλάκη και ο Πρόεδρος του Ιδρύματος «Ακτία Νικόπολις» κ. Ν. Καράμπελας. Την Επιστημονική και Οργανωτική Επιτροπή αποτελούσαν η Διευθύντρια του Κέντρου Λαογραφίας κ. Αικατ. Πολυμέρου - Καμηλάκη, Πρόεδρος, ο κ. Ν. Καράμπελας, Ανταπρόεδρος, η κ. Λουΐζα Καραυπάκη, Γραμματέας, ο κ. Αθαν. Κάσδαγλης, Ταμίας, και οι Γ. Ν. Αικατερινίδης, Παν. Καμηλάκης, Νίκος Γιαννούλης, Στ. Μαμαλούκος, Κων. Μπάδα, Βασ. Νιτσιάκος, Αλίκη Παληοδήμου, Αθαν. Παλιούρας, Βαρβάρα Παπαδοπούλου και Βούλα Παπαδοπούλου, μέλη, και Γραμματεία: Ανθούλα Μπάκολη, Αγγελική Σαλάπα, Κλεοπάτρα Φατούρου, Παρασκευή Σοφοπούλου, Μαρία Τούση.

Χαιρετισμοί

Του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Νικοπόλεως και Πρεβέζης κ. ΜΕΛΕΤΙΟΥ

Με χαρά πληροφορηθήκαμε για την διοργάνωση αυτού του συνεδρίου με θέμα το εκλεκτότερο και ωραιότερο προϊόν της πατρίδας μας. Το πιο αγαπητό στους Έλληνες, το πιο αγαπητό σ' όλους τους λαούς, που περιστοιχίζουν την πατρίδα μας και μένουν βορειότερα και το επιθυμούν, και ταυτόχρονα το ιερότερο.

Τα λόγια γύρω από την ελιά και τα πορίσματα είναι πάντοτε αγαπητά και ευχάριστα και είτε να είναι και για το συμφέρον των ελαιοπαραγωγών.

Προσωπικά θέλω να χαιρετίσω όλους όσους συμμετέχουν στο συνέδριο και να ευχηθώ επιτυχία.

Του Υπουργού Αιγαίου κ. ΝΙΚΟΥ ΣΗΦΟΥΝΑΚΗ

Θέλω κατ' αρχήν να σας συγχαρώ για την πρωτοβουλία σας να οργανώσετε ένα τέτοιο σημαντικό συμπόσιο. Σημαντικό όχι μόνο γιατί κατά την ιταλική ρήση «εμπόριο λαδιού - εμπόριο χρυσού», αλλά γιατί με το συμπόσιό σας εξετάζετε την ιστορία ενός προϊόντος, που η εκμετάλλευσή του πλούτισε πολιτισμικά τον ελληνικό λαό.

Πριν 15 περίπου χρόνια στη Μυτιλήνη ξεκίνησε μια προσπάθεια, η οποία αφορούσε την καταγραφή κατ' αρχήν και στη συνέχεια τη διάσωση των βιομη-

χανικών κτηρίων της Λέσβου, κυρίως ελαιοτριβείων και σαπωνοποιείων. Θέλαμε, μέσα από την προσπάθεια συντήρησης και ανάδειξης ενός σημαντικότετου μέρους της ανεπανάληπτης αρχιτεκτονικής ιστορίας της Λέσβου, να εμπλουτίσουμε και να προαγάγουμε τη συλλογική μνήμη. Ελπίζαμε ακόμα πως μέσα από αυτό θα μπορούσαμε να συνεισφέρουμε και στην ανάπτυξη του τόπου μας.

Τα φιλόδοξα και πρωτοποριακά έργα των κέντρων πολλαπλής χρήσης ήταν μια απάντηση στις νέες αναζητήσεις του πολιτισμού και της παιδείας. Ήταν και παραμένει για τον μικρό τόπο της Λέσβου ένα σημαντικό έργο, που στη συνέχεια αγκαλιάστηκε από τους κατοίκους και σήμερα νοιώθουμε υπερήφανοι γι' αυτό.

Πυξίδα στην όλη πορεία υπήρξε μια βασική φιλοσοφική σκέψη του Ιταλού διανοητή Αντόνιο Γκράμισι πως: «ό,τι παράγεται σε στέρεη μορφή, ό,τι μεταβάλλει γεωλογικά την επιφάνεια του κόσμου, πρέπει να αντέχει στο χρόνο, να διαρκεί, για να μπορεί να προσαρμόζεται σε νέες χρήσεις».

Μαζί με τα τέσσερα τελικά έργα μετατροπής και διαρρύθμισης βιομηχανικών κτηρίων σε χώρους πολλαπλών χρήσεων άρχισαν να πραγματοποιούνται στη Λέσβο και άλλα έργα αναστήλωσης και ένταξης βιομηχανικών κτηρίων, δίνοντας νέες χρήσεις στην παραγωγική διαδικασία, όπως ξενοδοχεία, ξυλουργεία κ.ά.

Σήμερα, αρκετά χρόνια μετά από το ξεκίνημα αυτής της πρωτοβουλίας στη Λέσβο, το ελληνικό Κοινοβούλιο έκανε ένα μικρό αλλά σημαντικό βήμα προς την κατεύθυνση της επαναχρησιμοποίησης και αξιοποίησης παλαιών παραδοσιακών βιομηχανικών κτηρίων. Έγινε δεκτή τροπολογία μου, στη διάρκεια της συζήτησης για τον Αναπτυξιακό Νόμο, η οποία δίνει σοβαρά κίνητρα για την επαναχρησιμοποίηση παλαιών βιομηχανικών κτηρίων ή και οικιστικών συνόλων, όπου θα παράγονται ή και θα τυποποιούνται παραδοσιακά προϊόντα (ελαϊόλαδο, γαλακτοκομικά) και κάθε άλλο Προϊόν με Ονομασία Προέλευσης (Π.Ο.Π.).

Η διάταξη αυτή δίνει την δυνατότητα στη Λέσβο με τα περίπου 200 λιθόκτιστα βιομηχανικά κτήρια, αλλά και σε άλλες περιοχές της Ελλάδας, όπου υπάρχουν αναξιοποίητα και εγκαταλεημένα παρόμοια κτήρια, να αξιοποιήσουν παραγωγικά την πλούσια αρχιτεκτονική κληρονομιά τους.

Δυστυχώς υποχρεώσεις μου στην Αθήνα δεν μου επιτρέπουν να βρίσκομαι μαζί σας. Τα συμπεράσματα όμως του συμποσίου σας τα περιμένω με πραγματικό ενδιαφέρον.

**Του Υφυπουργού Γεωργίας
κ. ΒΑΓΓΕΛΗ ΑΡΓΥΡΗ**

Πράγματι, αισθάνεται κανείς αμήχανα, όταν βρίσκεται ανάμεσα στους ειδικούς επιστήμονες του τόπου και μάλιστα για ένα τόσο σοβαρό θέμα.

Ένα συμπόσιο πολιτιστικό, που στόχο έχει να συνδέσει τον πολιτισμό, τις τέ-

χνες, τις αξίες, τις παραδόσεις μας με το συγκεκριμένο αγροτικό προϊόν. Την ελιά και το ελαιόλαδο.

Η ιστορία και ο πολιτισμός αυτού του τόπου, από την εποχή του Μίνωα και την αρχαία Ελλάδα, ήταν πάντοτε άρρηκτα συνδεδεμένα με το ιερό δέντρο της ελιάς.

Το σύμβολο της ειρήνης, της γονιμότητας, της αγνότητας και της ευημερίας ένωσε λαούς, πολιτισμούς και συνέβαλε στην ειρηνική τους συνύπαρξη.

Έτσι, η Ελλάδα είναι περήφανη, γιατί 5.000 χρόνια τώρα έχει παραδώσει στην ανθρωπότητα ένα εξαιρετικό πρότυπο διατροφής, που βασίζεται στο ελαιόλαδο, συμβάλλοντας έτσι αποφασιστικά σε αυτό που λέγεται πολιτισμός.

Γ' αυτούς τους λόγους, σε συνδυασμό με το γεωγραφικό ανάγλυφο και τις δυνατότητες των φυσικών μας πόρων, το ελαιόλαδο αποτελεί για τη χώρα μας εθνικό προϊόν.

Βρισκόμαστε σε μια χρονική περίοδο υπερπροσφοράς ελαίου σε όσα αφορά το εσωτερικό της Ε.Ε. Η πολιτική της Ε.Ε. επιδιώκει την σταθερότητα της παραγωγής, ενώ τα κράτη - μέλη αυξάνουν τις φυτεύσεις. Παράλληλα οι τρίτες χώρες έχουν αναδείξει τις νέες φυτεύσεις σε εθνική πολιτική ακόμη και σε περιοχές που δεν ενδείκνυνται. Η αύξηση της ισπανικής παραγωγής οφείλεται στην αύξηση των παραγωγικών της δυνατοτήτων (νέες φυτεύσεις) και επομένως αυτή θα έχει μόνιμο χαρακτήρα.

Θεωρώ ότι τώρα αρχίζει μια νέα εποχή υπερπροσφοράς και πλεονασμάτων, με την κατανάλωση ίσως να αδυνατεί ν' ακολουθήσει τους ρυθμούς. Έτσι το ελληνικό ελαιόλαδο θα βρεθεί σ' ένα μη βιώσιμο καθεστώς, που θα ενισχύεται όσο ο τομέας δεν χαράζει στρατηγικές για την προβολή της μοναδικότητάς του, αλλά και του σύγχρονου υγιεινού διατροφικού προτύπου.

Σε όσα αφορά τώρα την αναπτυξιακή σημασία του ελαιολάδου, η συμβολή του είναι τεράστια σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο, αφού το ελαιόλαδο αποτελεί βασικό στοιχείο που συμπληρώνει το αγροτικό εισόδημα, στα πλαίσια της πολλαπλής ασφάλισης των ελληνικών νοικοκυριών.

Πρέπει να σημειώσετε ακόμη ότι ο αριθμός των οικογενειακών εκμεταλλεύσεων που ασχολούνται με το λάδι είναι περίπου 800 χιλιάδες.

Έτσι, αν κάποιος αξιολογήσει τα δεδομένα, θα δει ότι για τις ελαιοκομικές περιοχές της χώρας μας, που είναι και οι περισσότερες, τα ελαιοκομικά προϊόντα είναι κινήτριος άξονας της τοπικής οικονομίας.

Γ' αυτό τον λόγο οι νέες σειρές των επιτυχημένων προϊόντων ΠΟΠ-ΠΓΕ-Βιολογικά, με την αιφροδική διάσταση της ασκούμενης γεωργίας, δημιουργούν νέα δεδομένα στην ανταγωνιστικότητα των προϊόντων. Παρόλα αυτά δεν μπορούμε να παραγνωρίσουμε το αναφατικό δεδομένο ότι, ενώ το 80% του ελληνικού ελαιολάδου κατατάσσεται στην υψηλότερη ποιοτική κατηγορία του εξαρε-

τικά παρθένου ελαιολάδου, το ποσοστό αυτό για τις άλλες χώρες κυμαίνεται μόλις στο 20-30%.

Αλήθεια, πώς το εκμεταλλευόμαστε αυτό;

Υπάρχει επαρκής εκμετάλλευση της συσχέτισης της παραδοσιακής Μεσογειακής Διατροφής, με βάση το ελαιόλαδο, και της καλής λειτουργίας του οργανισμού και της υγείας; Θεωρώ ότι υπάρχουν πολλά ακόμη να γίνουν.

Το τελευταίο ΣΑΠ σηματοδοτήθηκε από τη χάραξη ενιαίας ελαιϊκής πολιτικής όχι μόνο από το Υπουργείο Γεωργίας, αλλά και από τους φορείς του ελαιολάδου (παραγωγή - μεταποίηση - εμπόριο).

Σήμερα, νομίζω, προστίθεται και ο πολιτισμός. Το διατροφικό μοντέλο, οι αξίες, οι παραδόσεις, που συνδέουν το προϊόν και του δίνουν τη θέση που του αξίζει, όχι μόνο ως καταναλωτικού αγαθού, αλλά ως πολιτιστικού πόρου.

Εδώ θα ήθελα να σταθούμε λίγο.

Πράγματι, καθορίσαμε τους εξής άξονες, με θεσμικές παρεμβάσεις για το προϊόν, ως Υπουργείο Γεωργίας:

- Δημιουργία επιχειρηματικών μεγεθών (κλαδικοί συνεταιρισμοί - διεπαγγελματικές οργανώσεις) για την ανταγωνιστικότητα.
- Οι νέες σειρές επιτυχημένων προϊόντων (ΠΟΠ - ΠΓΕ - Βιολογικά), που δημιουργούν πιο έντονα δεδομένα.
- Η διαμόρφωση κανόνων ποιότητας και παρουσίας.
- Ο κοινός προγραμματισμός με βάση την ποιότητα και προβολή.

Εκεί καθιερώθηκαν πλέον κύριες στρατηγικές επιλογές:

- Οι εθνικοί στόχοι για το προϊόν.
- Η διαμόρφωση κανόνων ποιότητας και παρουσίας του εθνικού προϊόντος.
- Ο κοινός προγραμματισμός με βάση την ποιότητα και προβολή, που προφανώς θα δημιουργήσουν μια νέα καθιερωμένη διαδικασία από την παραγωγή - επεξεργασία - τυποποίηση μέχρι και την εμπορευματοποίηση του προϊόντος και την προώθηση.

Όμως την κυριότερη απ' όλες τις στρατηγικές αποτελεί η σύνδεση του ελαιολάδου όχι μόνο με το διατροφικό πρότυπο, αλλά και με τον πολιτισμό.

Όλα, νομίζω, μπορούν να γίνουν με τη χρήση της τεχνολογίας σε ό,τι αφορά την παραγωγική και τη μεταποιητική διαδικασία. Αυτό που δεν μπορεί να γίνει όμως είναι ο πολιτισμός, οι αξίες και οι παραδόσεις. Αυτό εξ άλλου είναι το συγκριτικό μας πλεονέκτημα και σε αυτό πρέπει να εργασθούμε, όχι απλά σαν διάθεση προβολής, αλλά σαν μια διαδικασία πολιτιστική και πολιτισμική.

Το Υπουργείο Γεωργίας και εγώ προσωπικά θεωρώ ότι πρέπει να υπάρξει συγκεκριμένη στρατηγική πορεία με ορόσημο και τους Ολυμπιακούς Αγώνες παράλληλα με σας, γι' αυτό σας περιμένουμε για μια κοινή προσπάθεια.

Πρέπει να δομήσουμε το αύριο μαζί και κυρίως με όπλο την τέχνη και τον πολιτισμό, αυτή είναι η βαρεία ευθύνη και η κληρονομιά μας.

Γι' αυτό πιστεύω ότι ο σχεδιασμός της ελαϊκής πολιτικής της χώρας θα είναι ένα κενό γράμμα χωρίς τον πολιτισμό και την κουλτούρα που την περιβάλλει.

Του Περιφερειάρχη Ηπείρου

κ. ΗΛΙΑ ΛΙΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Σας ευχαριστώ για την πρόσκλησή σας να παραστώ στο συμπόσιο με θέμα «Η ελιά και το λάδι στον χώρο και τον χρόνο». Λόγοι όμως ανεξάρτητοι της θελήσεώς μου δεν το επιτρέπουν.

Μεταφέρετε, σας παρακαλώ, τους χαιρετισμούς μου σε όλους τους συμμετέχοντες.

Καλές εργασίες, καλά αποτελέσματα.

Του Νομάρχη Πρέβεζας

κ. ΔΗΜΗΤΡΗ ΤΣΟΥΜΑΝΗ

Χαιρετίζω με ιδιαίτερη χαρά την έναρξη των εργασιών του συμποσίου με θέμα «την ελιά και το λάδι στον χώρο και τον χρόνο», που οργάνωσε και πραγματοποιεί στην πόλη μας το Ίδρυμα «Ακτία Νικόπολις» σε συνεργασία με το Κέντρο Έρευνας της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών και τον Τομέα Λαογραφίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

Η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Πρέβεζας παρακολουθεί με ενδιαφέρον και στηρίζει τις δραστηριότητες του Ιδρύματος «Ακτία Νικόπολις», που αποσκοπούν κυρίως στην ανάδειξη, αξιοποίηση, διατήρηση και προβολή των πολιτιστικών δεδομένων της περιοχής μας.

Θεωρεί δε την πραγματοποίηση του σημερινού συμποσίου σημαντικό γεγονός για την πόλη και τον νομό μας, γι' αυτό και την έθεσε υπό την αιγίδα της μαζί με τον Δήμο Πρέβεζας.

Θέλω να ευχαριστήσω κατ' αρχήν όλους το εκλεκτούς φίλους, που κυριολεκτικά εξαντλούν με τη γνώση ή την τέχνη τους το θέμα του συμποσίου από κάθε πλευρά.

Δεν θέλω να σπαταλήσω άσκοπα τον χρόνο μιλώντας λεπτομερειακά για το θέμα του συμποσίου. Θα ακολουθήσουν οι εισηγήσεις και παρεμβάσεις των ειδικών, που θα καλύψουν πλήρως το θέμα.

Θεωρώ όμως επιβεβλημένο να εκθέσω μόνο ελάχιστες σκέψεις για το ευλογημένο δένδρο και το τρισευλογημένο προϊόν του.

Αιωνόβιο δένδρο η ελιά έχει μακρόχρονη παρουσία στον κόσμο και τον πολιτισμό. Έπαιξε και παίζει σημαντικό ρόλο στην οικονομία της χώρας μας και του

νομού μας. Η Ελλάδα είναι τρίτη χώρα σε παραγωγή λαδιού στον κόσμο και η Πρέβεζα, ως πόλη και ως νομός, ιδανικός τόπος για την καλλιέργεια της ελιάς, στήριξε και στηρίζει μέρος της οικονομίας της στην ελιά και το λάδι.

Πέρα όμως από την οικονομική σημασία της η ελιά και το λάδι ως βασικό προϊόν διατροφής συνδυάζει και στοιχεία πολιτιστικά, θρησκευολογικά, ιατρικά και τεχνολογικά.

Κλαδί ελιάς έφερε το περιστέρι στην κβωτό του Νώε, ως σύμβολο ειρήνης το είχαν οι αρχαίοι Έλληνες και με αυτό στεφάνωναν τους ολυμπιονίκες.

Το λάδι χρησιμοποιείται στις ιεροτελεστίες, στη φαρμακευτική και σε πολλές άλλες χρήσεις.

Η καλλιέργεια τη ελιάς, η επεξεργασία και έκθλιψη του λαδιού έδωσαν τα ερεθίσματα για σπουδαίες προόδους της φυτολογίας και της τεχνολογίας και πλούσιο υλικό στη μυθολογία, τη λογοτεχνία, τη λαϊκή τέχνη και τη λαογραφία.

Τα ελάχιστα στοιχεία που ανέφερα κι όσα θα ακουστούν στη συνέχεια απο τους ειδικούς φανερώνουν τη μεγάλη χρησιμότητα και τη μεγάλη μορφωτική προσφορά του συμποσίου. Γι' αυτό και θέλω να ευχαριστήσω και να συγχαρώ το Κέντρο Λαογραφίας και το Ίδρυμα «Ακτία Νικόπολις» για τη σύλληψη και υλοποίηση της ιδέας πραγματοποίησής του.

Καλή επιτυχία στις εργασίες. Ευχάριστη διαμονή στην πόλη μας για τους προσκεκλημένους.

Του Δημάρχου Πρέβεζας

κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

Θα ήθελα κατ' αρχάς να καλωσορίσω όλους τους υψηλούς προσκεκλημένους, τους οποίους φιλοξενούμε στην Πρέβεζα, που είχαν την ευγένεια και την καλοσύνη να έρθουν κοντά μας για να μας βοηθήσουν σ' αυτό το συμπόσιο, που με πρωτοβουλία του Ιδρύματος «Ακτία Νικόπολις» και με ψυχή τον κ. Νίκο Καράμπελα διοργανώνεται αυτές τις μέρες στην πόλη μας. Τον τελευταίο θα πρέπει επί τη ευκαιρία από του βήματος αυτού να συγχαρώ για την όλη προσφορά του ιδιαίτερα στα πολιτιστικά αυτής της μικρής μας πόλης.

Στη συνέχεια πιστεύω ότι θα ακουστούν πάρα πολλά για την ελιά και το λάδι. Είναι ένα δέντρο άρρηκτα συνδεδεμένο με τον πολιτισμό, τη θρησκεία και την κατά καιρούς οικονομία της πατρίδας μας. Ένα δέντρο σύμβολο, που κατά τις χριστιανικές παραδόσεις ήταν το πρώτο δέντρο που αναδύθηκε από το νερό μετά τον μεγάλο κατακλυσμό του Νώε.

Για τα ευεργετήματα της ελιάς και του λαδιού ως τρόπου διατροφής, που έχει συμβάλει τα μέγιστα στον κρικό της ελληνικής διατροφής, πιστεύω ότι θα ακουστούν οι απόψεις των ειδικών και νομίζω ότι δεν πρέπει να επεκταθώ.

Και τι δεν παίρνουμε απ' την ελιά: πέρα απ' τους καρπούς και το λάδι, τα ξύλα, που ήταν παλιά ρόπαλα, έγιναν εργαλεία, έγιναν έπιπλα. Στη συνέχεια με κλάδους ελαιάς (κότινον) στεφάνωναν τους ολυμπιονίκες. Αλλά ακόμη και η ψηφοφορία στη Βουλή των Αθηναίων γινόταν με φύλλα ελιάς.

Η συμβολή της ελιάς στην οικονομία από την εμφάνισή της – η μυθολογία λέει ότι η θεά Αθηνά τη φύτεψε για πρώτη φορά στην Ακρόπολη – ήταν πάντα πάρα πολύ μεγάλη. Αρκετοί πόλεμοι ιδίως στην αρχαιότητα έγιναν για το λάδι. Ας μην ξεχνάμε ότι οι Σπαρτιάτες επί εννέα αιώνες πολεμούσαν με το Άργος για την Αργολική πεδιάδα και συγκεκριμένα για τον έλεγχο του λαδιού. Οι Σπαρτιάτες κατά τον Πελοποννησιακό πόλεμο αντίστοιχα κατέστρεψαν τους ελαιώνες, για να κλονίσουν οικονομικά την Αθήνα. Και ο Περικλής στη συνέχεια το ίδιο έπραξε στην Αργολική πεδιάδα, για να τους κλονίσει.

Στη σύγχρονη οικονομία είναι εθνικό προϊόν. Πιστεύω ότι θα βγουν κάποια πορίσματα και θα προβληθούν οι ανάγκες για τη στήριξη των ελαιοπαραγωγών.

Στην τοπική οικονομία σήμερα η συμβολή της ελιάς βέβαια δεν είναι αυτή που ήταν παλαιότερα, γιατί εκτός των άλλων τα ελαιόδεντρα έχουν περιοριστεί είτε για λόγους οικιστικούς είτε για λόγους αλλαγής των καλλιεργειών με τα πρώιμα οπωροκηπευτικά, τα εσπεριδοειδή και τα λαχανικά. Θα πρέπει, επαναλαμβάνω, η πολιτεία να στηρίξει αυτό το εθνικό προϊόν περισσότερο, είτε με τις επιδοτήσεις είτε με ειδικές κατηγορίες νέων αγροτών, που θα ασχολούνται μόνο με την καλλιέργεια της ελιάς και προπαντός με την απορρόφηση του προϊόντος.

Μ' αυτές τις σκέψεις σας καλωσορίζω όλους και εύχομαι καλή επιτυχία στο Συμπόσιο αυτών των ημερών.

Της Διευθύντριας του Κέντρου Ερεύνες της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών κ. ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗΣ ΠΟΛΥΜΕΡΟΥ-ΚΑΜΗΛΑΚΗ

Το Κέντρον Ερεύνες της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών αποδέχθηκε ευχαρίστως την πρόταση του Ιδρύματος «Ακτία Νικόπολις» για τη διοργάνωση από κοινού ενός επιστημονικού συμποσίου για την ελιά και το λάδι στον χώρο και τον χρόνο.

Η πραγματοποίηση ενός μεγάλου και επιτυχημένου, ως προς τους στόχους που είχε θέσει εξ αρχής, συνεδρίου στον χώρο της Ακαδημίας Αθηνών (Οκτώβριος του 1999) με τη συμμετοχή και εκπροσώπων ξένων αντιστοίχων ερευνητικών φορέων, στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού Προγράμματος RAPHAEL, δεν θεωρούμε ότι εξαντλεί το θέμα. Αντιθέτως, θεωρούμε ότι, αφού ερευνηθήκαν βασικές πτυχές του πολύπλευρου αυτού θέματος, όπως είναι η ελιά, τα προϊόντα και υποπροϊόντα της σε διαχρονική και διεπιστημονική διάσταση, είναι δυνατόν

να γίνουν γόνιμες συζητήσεις για επιμέρους σημαντικά θέματα, όπως η αξιοποίησή τους για την τοπική και εθνική οικονομία, τη διατροφή και την υγεία του λαού, καθώς και τη διεθνή σημασία τους στο πλαίσιο των συμβολισμών, που απορρέουν από την υπερχρονική και υπερεθνική χρήση τους.

Το Κέντρο Λαογραφίας ενδιαφέρεται για την προώθηση θεμάτων σχετικών με την ελιά και το λάδι για έναν επιπρόσθετο λόγο. Όπως είναι γνωστό, παρακολουθεί και στηρίζει επιστημονικά τη δημιουργία του Ελληνικού Μουσείου της Ελιάς στον οικισμό Καψαλιανά του Δήμου Αρκαδίου της Κρήτης. Επιπλέον, στον ευρύτερο σχεδιασμό του για τη δημιουργία προτύπων μονάδων μελέτης του παραδοσιακού λαϊκού πολιτισμού σε διάφορα κομβικά σημεία του ελληνικού χώρου, εποπτεύει τη δημιουργία ειδικών μονοθεματικών - μονογραφικών Μουσείων, όπως του Μουσείου του Άρτου στην Αμφίκλεια Φθιώτιδας και του Μουσείου Γεωργικών Εργαλείων και Παραδοσιακής Τεχνολογίας στο Βελεστίνο.

Η πραγματοποίηση ενός ειδικού ως προς το θέμα συμποσίου με τόσες πολλές και πρωτότυπες ανακοινώσεις, σε μια συγκεκριμένη περιοχή με παράδοση στην καλλιέργεια της ελιάς, όπως είναι η Πρέβεζα, καταδεικνύει περίτρανα ότι η σχετική θεματολογία προσφέρεται ακόμη για διερεύνηση. Σημειώνουμε ότι η ζήτηση για συμμετοχή στο συνέδριο ήταν πολύ μεγαλύτερη και με λύπη μας δεν έγιναν, λόγω στενότητας χρόνου, δεκτές όλες οι ανακοινώσεις. Η συγκομιδή από τις εργασίες του συμποσίου αυτού αναμένουμε ότι θα είναι πλούσια.

**Του Πρύτανη του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
κ. ΧΡΗΣΤΟΥ Β. ΜΑΣΣΑΛΑ**

Αυτός ο τόπος, προικισμένος με τη θάλασσα και το φως του ήλιου, δημιούργησε το κατάλληλο περιβάλλον για να ανθήσει η δημοκρατία, η αισθητική και ο λόγος. Οι θεμελιώδεις αυτές αξίες, για να καρποφορήσουν και να συμβάλουν στη διαμόρφωση ελεύθερων ανθρώπων, προϋποθέτουν ειρήνη και δυνατότητες επιβίωσης του λαού. Η σημαντικότερη αιφόρα πηγή διατροφής των Ελλήνων ήταν και είναι το δέντρο της ελιάς. Η δυνατότητά του να επιβιώνει σε δύσκολες γεωμορφολογικές και κλιματολογικές συνθήκες και να συμβάλλει στην διατροφή των Ελλήνων το καθιέρωσαν ως σύμβολο ειρήνης, επιβίωσης και γοητείας...

Ο καρπός της...

κι η ελιά γλυκειά στα στόματα, καθώς το φως στα μάτια...

(Άγγ. Σικελιανός).

Του Πρόεδρου του Ιδρύματος «Ακτία Νικόπολις»**κ. ΝΙΚΟΥ Δ. ΚΑΡΑΜΠΕΛΑ**

Το Ίδρυμα «Ακτία Νικόπολις» είναι ένα κοινωνοφελές, μη κερδοσκοπικό ίδρυμα, που οι κυριότεροι σκοποί του επικεντρώνονται:

α. Στην έρευνα και δημιουργία βάσεων δεδομένων, που έχουν σχέση με την ιστορία, τη λαογραφία, το περιβάλλον, την εθνική κληρονομιά και τον πολιτισμό της περιοχής.

β. Στη συλλογή βιβλίων, εγγράφων, χαρακτικών και άλλων αντικειμένων που έχουν σχέση με την περιοχή και στη δημιουργία ειδικής ιστορικής βιβλιοθήκης.

γ. Στη χορήγηση υποτροφιών και βραβείων σε αριστούχους μαθητές, σπουδαστές και φοιτητές, που θα ανταποκριθούν στους σκοπούς του Ιδρύματος και ειδικότερα στην έρευνα για την ιστορία της περιοχής.

δ. Στην έκδοση εντύπων, μεταφράσεων και εν γένει έντυπου υλικού που απαιτείται, ώστε να κάνει γνωστό ό,τι έχει συλλέξει το Ίδρυμα σχετικά με την ιστορία, τον πολιτισμό και το περιβάλλον της περιοχής.

ε. Στην οργάνωση συμποσίων, ημερίδων, διαλέξεων, σεμιναρίων πάνω σε θέματα σχετικά με τους σκοπούς του Ιδρύματος.

Στα πλαίσια αυτά το Ίδρυμα διοργανώνει με την πολύτιμη επιστημονική συνεργασία του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών το συμπόσιο «Η ελιά και το λάδι στον χώρο και τον χρόνο».

Σε μια πόλη, που για δεκαετίες ολόκληρες η οικονομία της στηρίχθηκε στην ελιά και το λάδι, η οργάνωση του συμποσίου αποτελεί μια ελάχιστη συμβολή του Ιδρύματός μας στον πολιτισμό της ελιάς. Απομεινάρια αυτής της εποχής είναι μερικά τμήματα του ιστορικού ενετικού ελαιώνα, κάποια γκρεμισμένα λιοτρίβια, το παλιό σαπουναρείο και οι παλιοί «ξωμάχοι» και «λιομαζώχτρες», που αναμετρώνουν μνήμες μέσα σε ιστορίες και λιοστάσια. Νοέμβριος, ο μήνας που μύριζε ελιά και λάδι. Χαμάλες, λιοτρίβια, σαπουναρεία κι από δίπλα ένας κόσμος να «δοξάζεται» στον μόχθο και την προκοπή.

Η προσπάθειά μας αυτή αφιερώνεται ως ένας ύμνος στην εποχή αυτή, που σημάδεψε την Πρέβεζα και ελπίζουμε να αποτελέσει ένα μικρό λιθαράκι στον πολιτισμό του τόπου μας. Νοέμβριος είναι ο μήνας που μυρίζει ελιά και λάδι. Νοέμβριο επιλέξαμε να διοργανώσουμε στην πόλη μας το συμπόσιο για την ελιά και το λάδι.

Στην ιδέα μας αυτή βρήκαμε αρωγούς το Κέντρο Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών και το Τμήμα Λαογραφίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, φορείς οι οποίοι συνέβαλαν στην επιστημονική οργάνωση του συμποσίου, και την Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Πρέβεζας και τον Δήμο Πρέβεζας, οι οποίοι συνέβαλαν στη φιλοξενία των συνέδρων του συμποσίου στην πόλη μας.

Εκ μέρους του Ιδρύματος «Ακτία Νικόπολις» θερμά ευχαριστώ την κυρία Αικατερίνη Πολυμέρου - Καμηλάκη, διευθύντρια του Κέντρου Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών, και τη συνεργάτιδά της αρχαιολόγο κυρία Λουΐζα Καραυδάκη, τον πρύτανη του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων κύριο Χρήστο Μασσαλά, την αναπλ. καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων κυρία Κωνσταντίνα Μπάδα, τον νομάρχη Πρέβεζας κύριο Δημήτρη Τσουμάνη και τον δήμαρχο Πρέβεζας κύριο Κωνσταντίνο Παπαγεωργίου για τη βοήθεια και συμπαράσταση που ο καθένας από τη θέση του προσέφερε στην πραγματοποίηση του συμποσίου μας.

Παράλληλα με το συμπόσιο, το Ίδρυμα «Ακτία Νικόπολις» οργάνωσε έκθεση έργων τέχνης γνωστών Ελλήνων καλλιτεχνών με θέμα «Ιστορώντας την ελιά...». Τα εγκαίνια της έκθεσης θα γίνουν στη Λαϊκή Αγορά Πρέβεζας, αμέσως μετά την λήξη της σημερινής πρώτης συνεδρίας.

Αφού καλέσω το προεδρείο για την πρώτη συνεδρία να πάρει τις θέσεις του, θα ήθελα να επιστημάνω ότι οι εισηγήσεις είναι αυστηρά 15λεπτες και θα παρακαλούσα τα προεδρεία να τηρήσουν πιστά αυτό τον χρόνο.

Επίσης σας ενημερώνω ότι τυχόν ερωτήσεις που θα υπάρξουν από τους ακροατές, θα πρέπει να υποβάλλονται γραπτώς στο προεδρείο και θα συζητούνται μετά την τελευταία εισήγηση κάθε συνεδρίας.

3. «Βυζαντινή μουσική – Δημοτικό τραγούδι: Οι δύο όψεις της ελληνικής μουσικής κληρονομιάς. Μουσικολογική Σύναξις εις μνήμην Σπυρ. Περιστερή». Στις 10 και 11 Νοεμβρίου του έτους 2000 πραγματοποιήθηκε στο Μέγαρο της Ακαδημίας Αθηνών «Μουσικολογική Σύναξις» με αφορμή τη συμπλήρωση δύο χρόνων από την εκδημία του αειμνήστου μουσικοδιδασκάλου Σπυρίδωνος Δ. Περιστερή (1913-1998). Την πρωτοβουλία της διοργάνωσης είχε το Κέντρον Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών σε συνεργασία με την Ιερά Αρχιεπισκοπή Αθηνών. Η εκδήλωση ολοκληρώθηκε την Κυριακή 12 Νοεμβρίου στον Καθεδρικό Ναό Αθηνών, όπου τελέστηκε Θεία Λειτουργία μετά μνημοσύνου στη μνήμη του τιμωμένου προσώπου.

Η Σύναξις αυτή με αφορμή την απόδοση τιμής στην προσωπικότητα και το έργο του Σπυρ. Περιστερή λειτούργησε ως έμπνευση για την προώθηση της παράλληλης και, ει δυνατόν, συγκριτικής έρευνας των δύο κλάδων της ελληνικής μουσικής παράδοσης – της βυζαντινής μουσικής και του δημοτικού τραγουδιού –, τους οποίους ο ίδιος υπηρέτησε πιστά σε όλη τη ζωή του. Τα Πρακτικά του Συνεδρίου εκδόθηκαν σε καλαίσθητο τόμο (Αθήνα 2003), ο οποίος παρουσιάστηκε στις 19 Ιουνίου 2003 στην Ανατολική Αίθουσα του Μεγάρου της Ακαδημίας Αθηνών από τον Σεβασμ. Μητροπολίτη Περγάμου κ. Ιωάννη Ζηζιούλα, ακαδημαϊκό, τον υπουργό Εσωτερικών κ. Κώστα Σκανδαλίδη και

τον εθνομουσικολόγο κ. Λάμπρο Λιάβα, αναπλ. Καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Χαιρετισμοί

Του Προέδρου της Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας, Καθηγητή κ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Σ. ΛΟΥΚΑΤΟΥ

Με την ιδιότητά μου του προέδρου της Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας, στο Διοικητικό Συμβούλιο της οποίας συμμετείχε ο αείμνηστος Σπυρίδων Περιστέρης, αλλά και ως συνάδελφος του τιμωμένου στο παλαιό «Λαογραφικών Αρχείων» της Ακαδημίας Αθηνών, επαθμώ να συμμετάσχω, διά φωνής, στη συγκινητική εκδήλωση που οργάνωσε το Κέντρο Ερευνής της Ελληνικής Λαογραφίας «εις τιμήν και μνήμην» του άριστου παλαιού ερευνητή του, με την επάξια φιλοξενία του πνευματικού αυτού χώρου, της Ακαδημίας Αθηνών.

Έχει τονισθεί εύστοχα ότι η μεγάλη προσφορά του Σπύρου Περιστέρη προέβαλε άριστα τις δύο όψεις της ελληνικής μουσικής κληρονομιάς, την εκκλησιαστική και τη λαϊκή, τις οποίες πρωτοεγνώρισε από τον πατέρα του στη Ροδοδάφνη Αιγαλείας και τις ανέπτυξε, διδάσκων στο Ωδείο Αθηνών, και ερευνών, ως Συντάκτης του Λαογραφικού Αρχείου, με σειρά μουσικών αποστολών και εκδόσεων.

Αξέχαστος όμως θρίαμβος του προσώπου και της μουσικής ιδιοφυΐας του Σπυρίδωνος Περιστέρη υπήρξε η περί τα 50 έτη παρουσία του ως πρωτοψάλτου στον Μητροπολιτικόν Ναόν των Αθηνών, όπου εφάρμοσε μαζί με τους βοηθούς - μαθητές του ιδιαίτερο ιδίωμα χορωδιακής εκτέλεσης, προσευχημακότατο και κατασκευτικό, όσο και ευχάριστο (χωρίς ρινοφωνίες και «μνόμε»), που επηρέασε και τις εκφωνήσεις ιερών και διακόνων της εκκλησίας του.

Ο Σπυρίδων Περιστέρης είχε τη δυνατότητα να μεταδίδει στο εκκλησίασμα το νόημα και την ποιητικότητα των κεμένων της υμνογραφίας μας, όπως τα χαρόταν και ο ίδιος ως πιστός, προβάλλοντας τους ρυθμούς και την παραστατικότητα τους. Στα πλησιέστερα προς εμάς χρόνια ο τρόπος αυτός απόδοσης των ύμνων από τον Περιστέρη μεταδόθηκε διά των μέσων μαζικής ενημέρωσης σε ένα ευρύτερο κοινό, επδρώντας έτσι μουσικο-υμνογραφικά σε όλη σχεδόν την Ελλάδα.

Ας έχει ο Θεός κοντά του τον Σπυρίδωνα και ας τον θυμόμαστε έτσι κι εμείς!

Του Πρωτοψάλτου του Ιερού Καθεδρικού Ναού Αθηνών κ. ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ Χ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

Ως μαθητής και διάδοχος του μακαριστού Σπυρίδωνος Περιστέρη στη θέση του πρωτοψάλτη στον Μητροπολιτικό Ναό Αθηνών εκφράζω τα θερμά μου

συγχαρητήρια και τις ειλικρινείς ευχαριστίες μου προς το Ανώτατο Πνευματικό Ίδρυμα της χώρας μας, την Ακαδημία Αθηνών, για την πρωτοβουλία της να διοργανώσει την επίσημη αυτήν εκδήλωση στη μνήμη του αξέχαστου δασκάλου μας. Ο αείμνηστος Σπυρίδων Περιστέρης ήταν ο διαπρεπέστατος και καλλιφωνότατος σύγχρονος πρωτοψάλτης, χοράρχης και μουσικοδιδάσκαλος. Στην κοινή συνείδηση των Νεοελλήνων θεωρείται η μεγαλύτερη ψαλτική φυσιογνωμία του αιώνα μας.

Ήταν το ένατο παιδί του Δημητρίου Περιστέρη, ιατρού, μουσικολογράφου και ερευνητή της εθνικής μας μουσικής (βυζαντινής και δημοτικής), ο οποίος είχε φροντίσει να λάβουν όλα τα παιδιά του και μουσική παιδεία. Έτσι ο Σπυρίδων Περιστέρης, έχοντας γεννηθεί και γαλουχηθεί σ' ένα τέτοιο ιδανικό μουσικό κλίμα, ενώ είχε γραφτεί στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, εγκατέλειψε σύντομα τη Σχολή αυτή για να ασχοληθεί αποκλειστικά με τη μουσική. Από το Ωδείο Αθηνών λαμβάνει το δίπλωμά του με «άριστα». Υπηρετεί ως καθηγητής της μουσικής στη Μέση Εκπαίδευση, ενώ παράλληλα διδάσκει μουσική και στη Μαράσλειο Παιδαγωγική Ακαδημία Αθηνών.

Το έτος 1939 ξεκινά τη διδακτική του σταδιοδρομία στο Ωδείο Αθηνών, την οποία θα συνεχίσει μέχρι τον θάνατό του. Όμως το 1951 ήταν το έτος - σταθμός τόσο για τον Σπυρίδωνα Περιστέρη, όσο και για τα εκκλησιαστικά μας ζητήματα. Πράγματι, τον Απρίλιο του χρόνου εκείνου και συγκεκριμένα την εβδομάδα του Ακαθίστου Ύμνου, ο νεαρός τότε «δεξιός» ψάλτης της μικρής εκκλησίας της Αγίας Βαρβάρας Καλανδρίου καλείται να αναλάβει την ευθύνη του πρώτου αναλόγιου της Ελλαδικής Εκκλησίας με την ειδική εντολή να συγκροτήσει έναν υποδειγματικό, πολυμελή βυζαντινό χορό. Οι ευθύνες ήταν τεράστιες, διότι για πρώτη φορά επιχειρούνταν η δημιουργία βυζαντινού χορού στην Αθήνα.

Έτσι, το έτος 1951 ιδρύει τη βυζαντινή χορωδία του Μητροπολιτικού Ναού Αθηνών, που πλαισιώνεται από άριστους γνώστες της βυζαντινής μουσικής. Η χορωδία αυτή υπό την απαράμλλη διεύθυνση και διδασκαλία του πρωτοψάλτη πλέον της Αρχιεπισκοπής Αθηνών Σπυρίδωνος Περιστέρη από τις πρώτες ημέρες διακρίνεται και προκαλεί ενθουσιασμό. Πιστοί και φιλόμουσοι συρρέουν στον Μητροπολιτικό Ναό και πολύς κόσμος ανοίγει το ραδιόφωνο, όταν μεταδίδονται ακολουθίες, για να ακούσει Μητρόπολη και Περιστέρη.

Δεν ακούονται πλέον από το Ιερό Αναλόγιο του Μητροπολιτικού Ναού ανεύθινοι αυτοσχεδιασμοί και αυθαίρετες διασκευές, αλλά συνθέσεις γνήσιες, αυθεντικές και απαράλλακτες των μεγάλων πρωτοψαλτών και λαμπαδαρίων της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας, που τις χαρακτηρίζει δωρική λιτότητα και απλότητα. Είναι συνθέσεις που επιτρέπουν την προβολή και κατανόηση του νοήματος των υμολογικών κειμένων και ποιημάτων της Εκκλησίας μας. Μέλημα

του μεγάλου μας δασκάλου ήταν να υποβοηθεί με την ψαλμωδία του τους εκκλησιαζομένους στην προσευχή τους.

Όμως η ψαλμωδία του προκαλούσε κατάνυξη και σε αυτούς που τον άκουαν από το ραδιόφωνο ή τον έβλεπαν κατά τα τελευταία χρόνια από την τηλεόραση. Είναι χαρακτηριστικές οι επιστολές που κατά καιρούς ελάμβανε και στις οποίες οι επιστολογράφοι, απλοί άνθρωποι, με ειλικρίνεια εκφράζουν τα συναισθήματά τους, χρησιμοποιώντας εκφράσεις όπως η ακόλουθη: «Με την ψαλμωδία σου με βοήθησες να γίνω χριστιανός...». Αλλά και οι μονωδίες του, τα λεγόμενα «Solo», όπως τα «Τριάδι» των χειρουβικών ύμνων διαφόρων μουσικοδιδασκάλων, ήταν χαρακτηριστικές και ανεπανάληπτες. Διέκρινε τις μονωδίες αυτές συντομία, λιτότητα, αλλά και άφραστη μεγαλοπρέπεια.

Ως άνθρωπος ο Σπυρίδων Περιστέρης ήταν ευγενής, σεμνός, πράος, διακρινόμενος για τη μετριοφροσύνη και τη σιωπή του, αλλά και για τον πλούτο των γνώσεών του. Οι κρίσεις του σε θέματα της ειδικότητάς του ήταν πάντα αντικειμενικές, διορθωτικές και επεικείς, αλλά και οικοδομητικές και σεβαστές. Δεν ανταδίκησε ποτέ με τους λειτουργούς του Ιερού Θυσιαστηρίου, ούτε με συναδέλφους του. Ποτέ δεν διαπραγματεύθηκε την αναμνησία του και πολλές φορές την προσέφερε στους χορωδούς του.

Αυτό το ύφος της εκκλησιαστικής μουσικής και ψαλμωδίας, που περιέγραφα, δίδαξε και μεταλαμπάδευσε σε όλους τους μαθητές του ο αείμνηστος δάσκαλός μας. Αυτό το ύφος της ψαλμωδίας θέλησε να συνεχιστεί στον Μητροπολιτικό Ναό Αθηνών, μετά τον θάνατο του μεγάλου δασκάλου, και ο Μακαριώτατος Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ.κ. Χριστόδουλος, μαθητής και ο ίδιος του Σπυρίδωνος Περιστέρη. Γι' αυτό λοιπόν ο Μακαριώτατος ήδη στον επικήδειο λόγο του κατά τη νεκρώσιμη ακολουθία του δασκάλου μας όρισε ως διαδόχους του στον Μητροπολιτικό Ναό ανθρώπους, που υπήρξαν μαθητές του.

Έτσι, η χορωδία του ναού αυτού, ανανεούμενη κατά καιρούς και αποτελούμενη από εκπαιδευτικούς όλων των βαθμίδων, ανώτερους κρατικούς υπαλλήλους, δικαστές, δικηγόρους, γιατρούς, αλλά και κληρικούς και βέβαια φοιτητές διαφόρων σχολών, συνεχίζει την ίδια μουσική παράδοση υπό τη διεύθυνση εμού και του λαμπαδαρίου κυρίου Αλεξίου Κατσαρού, οι οποίοι με τη βοήθεια του Θεού και της Παναγίας μας και μέσα στα πλαίσια του ταλέντου, με το οποίο ο Κύριος μας προίκισε, προσπαθούμε να ψάλλουμε τηρώντας όσο είναι δυνατόν το ύφος του αείμνηστου δασκάλου μας και ακολουθώντας τη διδασκαλία του.

Ευχόμαστε ολόψυχα, εμείς οι μαθητές του, ο Θεός να αναπαύσει την ψυχή του.

Του Προέδρου της Ομοσπονδίας Συλλόγων Ιεροσαλτών Ελλάδος κ. ΧΡΗΣΤΟΥ ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ

Εκπροσωπώντας το Διοικητικό Συμβούλιο της Ομοσπονδίας Συλλόγων Ιεροσαλτών Ελλάδος και φυσικά όλους τους ιεροψάλτες της χώρας μας χαιρετώ τη Σύναξη αυτή, την αφιερωμένη στον αείμνηστο Περιστέρη και το έργο του, και συγχαίρω εκείνους που είχαν την έμπνευση αλλά και την οργάνωση της εκδηλώσεως, δηλαδή την Ιερά Αρχιεπισκοπή Αθηνών και την Ακαδημία Αθηνών, ιδιαίτερος δε το Κέντρον Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας.

Ο Σπύρος Περιστέρης πραγματικά υπήρξε μια πολύ μεγάλη και ξεχωριστή φυσιογνωμία, η οποία εδέσποσε στον χώρο της μουσικής μας παραδόσεως τον αιώνα που πέρασε. Χαρακτηριστικές πλευρές της προσωπικότητάς του, ο εξαιρετος άνθρωπος, ο φωτισμένος δάσκαλος – εφρόντιζε πάντα να έχει τους μαθητές του στο αναλόγιο και να τους μεταδίδει τον σωστό τρόπο του ψάλλειν –, ο ακάματος ερευνητής – όργωσε την Ελλάδα και άφησε έργο αθάνατο στην Ακαδημία Αθηνών και στον ελληνικό λαό –, ο σεμνός και ιεροπρεπής πρωτοψάλτης, ο άξιος ερμηνευτής του λόγου.

Πολύπλευρο ταλέντο, αηδόνι του ουρανού και των ερτζιανών κιμάτων, η φωνή του άγγιζε τον θρόνο του Θεού. Λιτός και εκφραστικός, ποτέ δεν αλλοίωνε το ύψος των φθόγγων, τους οποίους εξέφερε με εξαιρετική επιμέλεια και φροντίδα. Άριστος και επιδέξιος ερμηνευτής των φράσεων, εξαντλούσε – στα όρια του εφικτού – την έκταση των μελωδικών ενοτήτων, πριν πάρει αναπνοή, και φρόντιζε για την αδιατάρακτη πορεία της μελωδίας, στοιχείο απαραίτητο για τη μέθεξη του ακροατή. Διέθετε φωνητική ομοιογένεια καταπληκτική, περίσσια αντοχή και σπάνια άρθρωση, χωρίς να «δαγκώνει» τους φθόγγους. Η τέχνη του και η τεχνική του έφερε επιδράσεις και από το ελληνικό δημοτικό τραγούδι, το οποίο υπηρέτησε με ανάλογο πάθος από τη θέση του στην Ακαδημία Αθηνών.

Στην απαγγελία του αποστολικού αναγνώσματος υπήρξε ο εραστής του συγκεκριμένου. Χαρακτηριστικά του η άψογη αναπνοή, η σωστή άρθρωση και τοποθέτηση της φωνής. Το αποτέλεσμα μοναδικό, μάγευε και κατακτούσε τον ακροατή.

Εκατομμύρια Έλληνες, ορθόδοξοι πιστοί στο εσωτερικό και το εξωτερικό, γαλουχήθηκαν στη γνήσια βυζαντινή μουσική και προσευχήθηκαν ακούγοντας τη φωνή του Περιστέρη. Ο ταμώμενος υπήρξε εξάλλου άξιος συνεχιστής και εκφραστής της Νέας Μεθόδου των τριών Διδασκάλων, Χρυσάνθου του εκ Μαδύτων, Χουρμουζίου Χαρτοφύλακος και Γρηγορίου Πρωτοψάλτου, οι οποίοι το 1814 διέσωσαν τη βυζαντινή μουσική από πλήρη καταποντισμό, απλοποιώντας

και συστηματοποιώντας τη βυζαντινή παρασημαντική. Με αυτό το σύστημα έμαθαν από τότε τη μουσική μας παράδοση γενεές γενεών, χωρίς να το αμφισβητήσει ποτέ κανείς.

Ο Σπύρος Περιστέρης έγραψε ιστορία και αυτή θα τον κρίνει. Υπήρξε μοναδικό φαινόμενο καταρρίπτοντας όλα τα ρεκόρ. Παραλίγο μισός αιώνας πάνω στο πρώτο αναλόγιο της χώρας. Μια ολόκληρη ζωή προσφοράς στην Ορθοδοξία, στην Εκκλησία, στη λατρεία.

Ο Περιστέρης έφυγε. Η τέχνη του όμως ζει. Η μνήμη του ας είναι αιώνια.

Του Δημάρχου Συμπολιτείας Αχαΐας

κ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΥ

Μεταφέρω σε όλους τους παρευρισκομένους της εκλεκτής αυτής Σύναξης τη μεγάλη ηθική ικανοποίηση του Δημοτικού μας Συμβουλίου, των δημοτών μας και εμού προσωπικά, διότι σήμερα τιμάται ο μεγάλος συμπατριώτης μας Σπυρίδων Περιστέρης. Η λαμπρή προσωπικότητα, που τίμησε την περιοχή της καταγωγής του, τη Ροδοδάφνη Αιγιαλείας του νομού Αχαΐας, και όλο τον Ελληνισμό.

Ευτυχώς, οι προϋποθέσεις του οικογενειακού του περιβάλλοντος ήταν τέτοιες, ώστε να μπορέσει να αναδειχθεί η πολυσύνθετη και πολυτάλαντη προσωπικότητά του. Δεν ήταν μόνο η γλυκά φωνή του χοράρχη, που πλημμύριζε με τους πολύχυμους ήχους της βυζαντινής μελωδίας και ομόρφαινε τα κυριακάτικα πρωινά, όπου και αν βρισκόσουν, χάρη στα ερτζιανά κύματα, προσκαλώντας ακόμα και τους άπιστους να σκεφθούν τον Θεό. Ήταν η πνευματική του παρουσία σε όλο τον ελλαδικό χώρο και πέρα από αυτόν. Ο δάσκαλος και το αφρόνι της βυζαντινής μουσικής, που στη μακρόχρονη πορεία του εργάστηκε για την καταγραφή, τη διάσωση, τη δημιουργική καλλιέργεια και διάδοση του μουσικού θησαυρού της Εκκλησίας και του Έθνους.

Έτυχε απόλυτα δικαιολογημένα γενικής εκτίμησης και μεγάλων διακρίσεων για την επιτυχημένη του σταδιοδρομία και το εθνικό έργο του, τη μεγάλη προσφορά του στη μουσική λαογραφία και την εκκλησιαστική μουσική της πατρίδας μας. Κατέστη ο κήρυκας του Ελληνισμού και της Ορθοδοξίας. Γοήτευσε και μύησε με το ήθος του, για να συνεχισθεί το θεάρεστο έργο του. Παρέμεινε μέχρι τέλους ένας σύγχρονος άνθρωπος δεμένος με την παράδοση, πρωτοπόρος στη σκέψη και τις απόψεις. Τέτοιες εκδηλώσεις σαν την σημερινή, στη μνήμη του Σπυρίδωνος Περιστέρη, τιμούν ιδιαίτερα τους διοργανωτές.

Οι δημότες μας ποτέ δεν παραδέχθηκαν ότι ο Σπυρίδων Περιστέρης δεν είναι ανάμεσά μας, αφού μιλάμε γι' αυτόν σαν να είναι μαζί μας. Γι' αυτό προτείνω και ελπίζω η επόμενη μουσικολογική σύναξη, αφιερωμένη στη μνήμη του, να πραγ-

ματοποιηθεί στη γενέτειρά του, κάτι για το οποίο είμαι απολύτως βέβαιος ότι θα συγκατετίθετο και ο ίδιος με μεγάλη ικανοποίηση.

4. «Ο Νικόλαος Γ. Πολίτης και το Κέντρον Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας». Διεθνές επιστημονικό συνέδριο που οργάνωσε το Κέντρο Λαογραφίας με την οικονομική υποστήριξη του Υπουργείου Παιδείας (Εθνικό Ίδρυμα Νεότητας).

Με την ευκαιρία της μεταστέγασης του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας στο αυτόνομο νεοκλασικό κτήριο της οδού Ηπίτου 3, που απέκτησε με δωρεά του Ιδρύματος Βουδούρη, και της αναβάθμισης της λειτουργίας του, αλλά και της συμπλήρωσης ογδονταδύο χρόνων από τον θάνατο του ιδρυτή της επιστήμης της Λαογραφίας στην Ελλάδα αειμνήστου Ν. Γ. Πολίτη, ο οποίος με το πολυσύνθετο έργο και την πολύπλευρη προσωπικότητά του αναπροσωπεύει μια ολόκληρη εποχή της ελληνικής κοινωνικής και πνευματικής ιστορίας στο κρίσιμο μεταίχμιο του 19ου και του 20ού αιώνα, το Κέντρο Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών οργάνωσε και πραγματοποίησε στις 4-7 Δεκεμβρίου 2003 στην Αθήνα, στο Μέγαρο της Ακαδημίας Αθηνών, με μεγάλη επιτυχία διεθνές επιστημονικό συνέδριο.

Η θεματική του συνεδρίου με υπόβαθρο την προσωπικότητα του Ν. Γ. Πολίτη, είχε ως κεντρικό άξονα την – παράλληλη με τον δικό του βίο, τη δράση, το έργο και τον απόηχο του έργου του – ιστορία όσο και προϊστορία του «Λαογραφικού Αρχείου» και το πως αυτό μετεξελιχθηκε στο σημερινό Κέντρον Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας. Μια πορεία αιωνόβια, σύμφυτη και με την πορεία του ελληνικού Κράτους, που λειτούργησε ως επιστημονικός και ιδεολογικός πόλος, ο οποίος με φυγόκεντρες όσο και κεντρομόλες τάσεις μέσα στις εκάστοτε ιστορικές, πολιτικές, κοινωνικές και πνευματικές συνθήκες συνέβαλε καθοριστικά στη συγκρότηση μιας πολυσυζητημένης σήμερα συνολικής εθνικής ιδεολογίας περί της «ελληνικότητας» και επηρέασε τη σύσταση, τις κατευθύνσεις, τη μέθοδο, το περιεχόμενο των επιστημών του ανθρώπου στη χώρα μας, κυρίως τη λαογραφία, την ανθρωπολογία, την εθνομουσικολογία, επίσης την αρχαιολογία και την ιστορία – αλλά και την παιδεία, την αισθητική κ.ά.

Με βάση αυτό τον ιστορικό όσο και βιογραφικό άξονα οι γενικές θεματικές ενότητες και οι επί μέρους υποενότητες του συνεδρίου διαμορφώθηκαν σύμφωνα με το παρακάτω διάγραμμα:

Α'. Από τον ευρωπαϊκό ρομαντισμό στο Λαογραφικό Αρχείο (τέλη 18ου - αρχές 20ού αι.)

- Το ευρωπαϊκό ενδιαφέρον για τον ελληνικό λαϊκό πολιτισμό και ο εισαγόμενος ρομαντισμός.

- Η Ελληνική Επανάσταση και ο φιλελληνισμός. Οι πρώτες συλλογές δημοτικών τραγουδιών και άλλης λαογραφικής και γλωσσικής ύλης από Ευρωπαίους και Έλληνες.
- Η σύσταση του ελληνικού Κράτους και η εισαγόμενη ιδεολογία της ελληνικότητας.
- Το κρατικό ενδιαφέρον για τα αρχαία μνημεία, τον λαϊκό πολιτισμό και τη διάσωσή τους. Τα πρόσωπα, οι συνθήκες, οι πρακτικές.
- Ο Ν. Γ. Πολίτης. Η βιογραφία, η επιστημονική παρουσία, οι επιρροές και οι σχέσεις του με τις επιστήμες του ανθρώπου στην Ελλάδα και διεθνώς στα τέλη του 19ου αιώνα. Το εθνικό ιδεώδες.
- Ο Ν. Γ. Πολίτης και οι συνεργάτες του. Οι τοπικοί λόγιοι και οι λαογραφικές, μουσικές και γλωσσικές καταγραφές.
- Ίδρυση από τον Ν. Γ. Πολίτη της Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας (1908), έκδοση του Περιοδικού «Λαογραφία» (1909), σύσταση της Εθνικής Μουσικής Συλλογής (1914).

Ο Ν. Γ. Πολίτης και η αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων, η συμμετοχή του στην κοινωνική και πνευματική ζωή της εποχής του.

Β'. Το Λαογραφικό Αρχείο

- Ίδρυση του Λαογραφικού Αρχείου από τον Ν. Γ. Πολίτη (1918).
- Σταδιακή ολοκλήρωση του ελληνικού Κράτους (προσάρτηση περιοχών, Βαλκανικοί Πόλεμοι και Α' Παγκόσμιος Πόλεμος) και οι προσανατολισμοί της Λαογραφίας.
- Η περίπτωση της Μακεδονίας και η λαογραφία.
- Η αισθητική της ελληνικότητας (αναπαραστάσεις σε κάθε μορφή τέχνης της εποχής, παιδαγωγικές εκδηλώσεις κ.λπ.).
- Ο Μικρασιατικός πόλεμος, οι πρόσφυγες. Νέοι όροι, αλλαγές και συγκρούσεις στο εθνικό, πολιτικό, ηθικό, κοινωνικό, δημογραφικό, οικονομικό τοπίο. Η καταγραφή του λαϊκού πολιτισμού των αλησμόνητων πατριδών.
- Η ίδρυση της Ακαδημίας Αθηνών και η ένταξη του Λαογραφικού Αρχείου στους κόλπους της.
- Οι συνεχιστές του έργου του Ν. Γ. Πολίτη στο Λαογραφικό Αρχείο και η πορεία της επιστημονικής έρευνας.
- Ο Στίλπων Κυριακίδης, η ίδρυση του Λαογραφικού Μουσείου στο ΑΠΘ, η λαογραφική έρευνα στη βόρεια Ελλάδα.
- Το πνεύμα και η δράση άλλων φορέων για την καταγραφή, έρευνα και διάδοση του λαϊκού πολιτισμού και της παραδοσιακής μουσικής.
- Οι Έλληνες της διασποράς, η λαογραφία, οι μουσικές καταγραφές.
- Ο Γεώργιος Μέγας, η επιτόπια έρευνα, οι «λαογραφικές αποστολές», τα ερωτηματολόγια, η έκδοση της Επετηρίδας του Λαογραφικού Αρχείου.

- Η Λαογραφία τη δεκαετία του 1930 και η αισθητική της ελληνικότητας.
- Η συμβολή της τεχνολογίας για τις μουσικές και άλλες καταγραφές, η ίδρυση του Ε. Ι. Ρ. και η συνεργασία με το Λαογραφικό Αρχείο.
- Ο Σπύρος Περιστέρης και οι μουσικοί συνεργάτες του Λαογραφικού Αρχείου, οι μουσικές λαογραφικές αποστολές.
- Ο Γεώργιος Κ. Σπυριδάκης, οι συνεργάτες του Λαογραφικού Αρχείου, το «Βασιλικό Ίδρυμα Ερευνών», οι εθνογραφικές κινηματογραφήσεις.

Γ. Από το Λαογραφικό Αρχείο στο Κέντρο Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας

- Η δεκαετία του 1960, η μετανάστευση, ο νόστος και η «παράδοση».
- Το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, ο Τομέας Λαογραφίας. Ο Δ. Σ. Λουκάτος, ο Μ. Γ. Μερακλής, η «Κοινωνική Λαογραφία».
- Η ίδρυση του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Κοινωνίας της Ακαδημίας Αθηνών
- Η Δικτατορία και η αισθητική της ελληνικότητας.
- Η Μεταπολίτευση, η «επιστροφή στις ρίζες» και η Λαογραφία.
- Η δεκαετία του 1970. Η Άλκη Κυριακίδου-Νέστορος και η Κοινωνική Ανθρωπολογία στην Ελλάδα.
- Κοινωνική Ανθρωπολογία στην Ελλάδα σήμερα και Λαογραφία: σύγκρουση ή συμπληρωματικότητα;
- Η νέα ψηφιακή τεχνολογία: η αρχειοθέτηση, οι εκδόσεις, οι εθνογραφικές καταγραφές.

Οι δηλώσεις συμμετοχής και η θεματολογία τους κάλυψαν ορισμένους τομείς της αρχικής θεματολογίας. Έτσι το Κέντρο Λαογραφίας σχεδιάζει να επανέλθει με ένα νέο συνέδριο.

Την Τμηματική Επιτροπή του συνεδρίου αποτέλεσαν οι: Γρηγ. Σκαλκιάς, Πρόεδρος της Ακαδημίας Αθηνών, Ακαδημαϊκός, Νικόλαος Ματσουκιάς, Γενικός Γραμματέας της Ακαδημίας Αθηνών, Ακαδημαϊκός, Χρύσανθος Χρήστου, Ακαδημαϊκός, Μέλος της Εφορευτικής Επιτροπής του Κέντρου Λαογραφίας, Πάνος Λιγομενίδης, Ακαδημαϊκός, Μέλος της Εφορευτικής Επιτροπής του Κέντρου Λαογραφίας, Παναγιώτης Τέτσης, Ακαδημαϊκός, Μέλος της Εφορευτικής Επιτροπής του Κέντρου Λαογραφίας, Αγγελική Λαΐου, Ακαδημαϊκός, Μέλος της Εφορευτικής Επιτροπής του Κέντρου Λαογραφίας, Παναγιώτης Βοκοτόπουλος, Ακαδημαϊκός, Μέλος της Εφορευτικής Επιτροπής του Κέντρου Λαογραφίας, Βασίλειος Πετράκος, Ακαδημαϊκός, Μέλος της Εφορευτικής Επιτροπής του Κέντρου Λαογραφίας, Ιάκωβος Καμπανέλλης, Ακαδημαϊκός, Αναπλ. Μέλος της Εφορευτικής Επιτροπής του Κέντρου Λαογραφίας, Κωνσταντίνος Κριμπάς, Ακαδημαϊκός, Αναπλ. Μέλος της Εφορευτικής Επιτροπής του Κέντρου Λαογραφίας.

Την Οργανωτική Επιτροπή αποτελούσαν: Πρόεδρος: Κωνσταντίνος Δρακάτος, Ακαδημαϊκός, Πρόεδρος της Εφορευτικής Επιτροπής του Κέντρου Λαογραφίας, Αντιπρόεδρος: Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Διευθύντρια του Κέντρου Λαογραφίας, Γραμματέας: Ελευθέριος Αλεξάκης, Διευθυντής Ερευνών του Κέντρου Λαογραφίας, Ταμίας: Ελένη Ψυχογιού, Ερευνήτρια του Κέντρου Λαογραφίας, Μέλη: Μιράντα Τερζοπούλου, Ερευνήτρια του Κέντρου Λαογραφίας, Παναγιώτης Καμηλάκης, Ερευνητής του Κέντρου Λαογραφίας, Μαρία Ανδρουλάκη, Ερευνήτρια-Μουσικός του Κέντρου Λαογραφίας. Υπεύθυνος διοργάνωσης: Ευστάθιος Μακρής, Ερευνητής-Μουσικός του Κέντρου Λαογραφίας Γραμματεία: Ανθούλα Μπάκολη, Ελένη-Μαρία Αρμένη.

Το συνέδριο τίμησαν με την παρουσία τους ο Υπουργός Παιδείας κ. Πέτρος Ευθυμίου, ο οποίος απήρτηνε και χαιρετισμό, ο Γεν. Γραμματέας του ίδιου Υπουργείου κ. Αθ. Τσουρουπλής, ο Γεν. Γραμματέας Ολυμπιακών Αγώνων κ. Κ. Καρτάλης, ο Πρόεδρος της Ακαδημίας Αθηνών κ. Γρ. Σκαλκέας, ο Ακαδημαϊκός κ. Κ. Δρακάτος, Πρόεδρος της Εφορευτικής Επιτροπής του Κέντρου Λαογραφίας, ο Ακαδημαϊκός κ. Πάνος Λιγομενίδης, Επόπτης του Κέντρου Λαογραφίας.

Χαιρετισμοί

Του Προέδρου της Ακαδημίας Αθηνών, Ακαδημαϊκού κ. ΓΡ. ΣΚΑΛΚΕΑ

Ο Νικόλαος Γ. Πολίτης συγκαταλέγεται στις κορυφαίες πνευματικές φυσιογνωμίες του νεότερου Ελληνισμού. «Πατέρας» της ελληνικής Λαογραφίας τον έχουν χαρακτηρίσει και ο ποιητής Γ. Δροσίνης τον χαρακτηρίζει «μάγο, προφήτη, οδηγό».

Οραματιστής ενός πολιτισμού στηριγμένου στις αρχαιοελληνικές αξίες και εμβολιασμένου με τις ιδέες του ευρωπαϊκού ομμανισμού προσπάθησε με τις παρεμβάσεις του να καθοδηγήσει, όσο κι αν αυτό ακούγεται σήμερα παράξενα, προσπάθησε, λοιπόν, να ποδηγετήσει τις γενιές των πεζογράφων - ηθογράφων, ζωγράφων, θεατρικών συγγραφέων, ποιητών, των πνευματικών ανθρώπων εν γένει που δημιούργησαν κατά το διάστημα 1880-1920. Διάστημα ούτως ή άλλως κρίσιμο για την διαμόρφωση της φυσιογνωμίας του νέου ελληνικού πολιτισμού.

Συγχαίρω την Οργανωτική Επιτροπή του συνεδρίου, τον ακούραστο συνάδελφο κ. Δρακάτο, Πρόεδρο της Εφορευτικής Επιτροπής του Κέντρου Λαογραφίας, την Διευθύντρια κ. Καμηλάκη και γενικά το ιδιαίτερα δημιουργικό Κέντρο Λαογραφίας για το συνέδριο, που αρχίζει σήμερα, και εύχομαι τα συμπεράσματά του να προωθήσουν την ιδέα της διάσωσης και προαγωγής του λαϊκού πολιτισμού στον αιώνα της παγκοσμιοποίησης.

Του Γενικού Γραμματέα Ολυμπιακών Αγώνων**κ. Κ. ΚΑΡΤΑΛΗ**

Με το Κέντρο Λαογραφίας η συνεργασία μας στο πλαίσιο της Εκθέσεως «Ελαίας Εγκώμιον» στον χώρο της Ακαδημίας Αθηνών την άνοιξη και το καλοκαίρι του 2004 είναι στενή και εποικοδομητική.

Ο Νικόλαος Γ. Πολίτης συγκαταλέγεται στις κορυφαίες πνευματικές φυσιογνωμίες του νεότερου ελληνισμού. Πατέρας της ελληνικής Λαογραφίας αλλά και οραματιστής της πλήρους σύμπλευσης του ελληνικού κράτους με τα ιστορικά πεπραγμένα των ευρωπαϊκών κρατών, ιδέα στην οποία έταξε όλες τις δυνάμεις του ο Νικόλαος Πολίτης. Στα πλαίσια του ισόβιου αγώνα του για την ουσιαστική αναβάπτιση της πνευματικής ζωής του έθνους στις αξίες του ελληνικού πνεύματος αλλά και του ουμανισμού της Δύσης δικαιώνεται ο χαρακτηρισμός του ως «κατά πάντα εθνικού ανδρός», αλλά ερμηνεύεται και η γενικότερη στάση του ως διανοούμενου, επιστήμονα και ενεργού πολίτη.

Η αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων της αρχαιότητας υπήρξε όραμα πολλών εξόχων πνευμάτων από τους ουμανιστές ως τους ρομαντικούς, που επηρεασμένοι από τις ιδέες του κινήματος του νεοκλασικισμού του 18ου και του 19ου αιώνα ταξίδευαν στην Ελλάδα και διαπίστωναν την εγκατάλειψη των αρχαιολογικών χώρων.

Στην Ελλάδα μετά την απελευθέρωση η πρώτη σκέψη για την αναγέννηση της ιδέας του Ολυμπισμού έγινε στην ευρύτερη περιοχή της ίδιας της Ολυμπίας, στον δήμο Λετρίνων (Πύργου), το έτος 1838. Η πραγματική όμως απαρχή των νεότερων Ολυμπιακών Αγώνων στηρίχθηκε στη γενναία χορηγία του εθνικού ευεργέτη Εναγγέλου Ζάππα για την καθιέρωση των Ολυμπίων (1859 κ.εξ.), μιας μεγάλης, πανελλήνιας πανηγύρεως και εκθέσεως των επιτευγμάτων και των παντός είδους προϊόντων των συγχρόνων Ελλήνων, χωρίς καθαρά αθλητικό χαρακτήρα. Έτσι τα Ολύμπια υπήρξαν ο προάγγελος των Ολυμπιακών Αγώνων, οι οποίοι προσέλαβαν διεθνή χαρακτήρα χάρη στο έξοχο πνεύμα και τη δράση του Πιέρ ντε Κουμπερτέν.

Στην εθνική αυτή προσπάθεια θα ήταν παράδοξο να λείπει ο Νικόλαος Πολίτης (1852-1921), που φαίνεται να πρωτοστάτησε σχεδόν σε κάθε σημαντική επιστημονική, πνευματική, εθνική και κοινωνική εκδήλωση της ελληνικής ζωής τότε, ώστε δικαίως ο Γ. Δροσίνης, εκπροσωπώντας την λογοτεχνική και όχι μόνο γενιά του 1880 και εξής, να τον χαρακτηρίσει «μάγο, προφήτη, οδηγό μας».

Έτσι ο Ν. Γ. Πολίτης υπήρξε ένας από τους εφόρους των Αγώνων (έφοροι των Αγώνων, οι οποίοι είχαν την κύρια ευθύνη της διεξαγωγής τους, ήταν ο Πρίγκηπας Γεώργιος ως πρόεδρος, ο πατέρας της γυμναστικής στην Ελλάδα Ιωάννης Φωκιάνης, ανταπρόεδρος, και μέλη, εκτός από τον Πολίτη, ο υφηγητής Γ. Στρέιτ και ο Ιωάννης Γενήσαρλης).

Σημαντική και ενδιαφέρουσα υπήρξε και η συγγραφική παραγωγή του Πολίτη για τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1896 ή με αφορμή αυτούς.

Από τα παραπάνω γίνεται, νομίζω, εμφανής ο ενεργός ρόλος του μεγάλου λαογράφου Νικολάου Πολίτη στους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1896, τόσο προς την επιτυχή οργάνωση και διεξαγωγή τους, όσο και συμμετέχοντας στην πνευματική κίνηση που είχε αφετηρία, αφορμή και κίνητρο τους αγώνες αυτούς. Μετά την τόσο καθοριστική και πολύ γνωστή συμμετοχή του Δημ. Βικέλα στην αναβίωση των αγώνων και την πρώτη διεξαγωγή τους στην Αθήνα, γίνεται γνωστή και η συμμετοχή του Νικολάου Πολίτη σ' αυτούς, στους οποίους συνέβαλαν και άλλοι Έλληνες λόγιοι και πνευματικοί άνθρωποι του τέλους του 19^{ου} αιώνα. Η συμβολή και των τελευταίων δεν έχει μέχρι σήμερα τονισθεί όπως έπρεπε.

Η ανακοίνωση του κ. Παναγιώτη Καμηλάκη στο συνέδριό σας για τον Νικόλαο Πολίτη και τους Ολυμπιακούς Αγώνες ελπίζουμε ότι θα προσκομίσει νέα στοιχεία και για την δραστηριότητα αυτή του μεγάλου ανδρός, στον οποίο αφιερώνεται το συνέδριό σας.

Καλή επιτυχία.

Του Επόπτη του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας, Ακαδημαϊκού κ. Π. ΛΙΓΟΜΕΝΙΔΗ

Κύριε Υπουργέ,

Κύριε Πρόεδρε της Ακαδημίας Αθηνών,

Κύριε Γενικό Γραμματέα Ολυμπιακών Αγώνων,

Κύριε Γενικό Γραμματέα της Ακαδημίας Αθηνών,

Κύριοι συνάδελφοι Ακαδημαϊκοί, κύριοι σύνεδροι, κυρίες και κύριοι,

Πριν από λίγες μέρες παραδώσαμε ως Κέντρο Λαογραφίας στην κωμόπολη της Αμφίκλειας - το έργο εγκαινίασε ο Γενικός Γραμματέας του Υπουργείου Παιδείας κ. Τσουρουπλής - το Μουσείο του Άρτου. Πρόκειται για ένα από τα προγράμματα που διεξάγει το Κέντρο παράλληλα με την προσπάθεια εκσυγχρονισμού του - μηχανοργάνωσης των λειτουργιών του αλλά και μετακόμησης σε ένα νεοκλασικό κτίριο, του οποίου τα εγκαίνια θα γίνουν προσεχώς. Παράλληλα διεξάγει μια σειρά από πολύ ενδιαφέροντα Προγράμματα με ευρωπαϊκές συνεργασίες, όπως το AKPINET, ένα πρόγραμμα με θέμα τους Ακρίτες της Ευρώπης. Έτσι έρχεται πολύ γρήγορα το Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο στη μνήμη του ιδρυτή του Νικολάου Γ. Πολίτη, ένα συνέδριο που οργανώθηκε με πολύ μεράκι από τη Διευθύντρια και τους ερευνητές του Κέντρου. Ήταν ένα συνέδριο τιμής - οφειλής στον Πατέρα της ελληνικής Λαογραφίας σε ένα καλό για την ιστορία της πορείας του Κέντρου στάδιο. Αν μάλιστα συνοπολογισθεί και η επιτυχία της εντάξεώς του στα μεγάλα Προγράμματα της Κοινωνίας της Πληροφορίας, το

Κέντρο θα είναι σε θέση να επιτελέσει τον προορισμό του ως εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης του Λαϊκού Πολιτισμού. Η Ακαδημία Αθηνών φιλοξενεί το συνέδριο στο κεντρικό της Μέγαρο θέλοντας να τιμήσει τον πρωτοπόρο επιστήμονα, τον χαλκέντερο πνευματικό άνθρωπο, τον ιδρυτή της επιστήμης της Λαογραφίας στην Ελλάδα αλλά και να προβάλει ένα από τα παλαιότερα - προϋπάρξαν της ιδρύσεώς της - ερευνητικά Κέντρα της (1918). Ο Ν. Γ. Πολίτης με το πολυσύνθετο έργο, τη δράση και την πολύπλευρη προσωπικότητά του αντιπροσωπεύει μια ολόκληρη εποχή της ελληνικής κοινωνικής, πολιτικής και πνευματικής ιστορίας στο κρίσιμο μεταίχμιο του 19ου και του 20ού αιώνα. Η θεματική του συνεδρίου με υπόβαθρο τον βίο, το έργο και την προσωπικότητα του Ν. Γ. Πολίτη, θα έχει ως κεντρικό άξονα την παράλληλη προϊστορία και την ιστορία του «Λαογραφικού Αρχείου», που ίδρυσε ο ίδιος επίσημα το 1918 - αλλά επί της ουσίας πριν το 1880 - και το πώς αυτό μετεξελιχθηκε στο σημερινό «Κέντρον Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών». Ένα Ινστιτούτο που αποτελεί ένα από τα πρώτα, αν όχι το πρώτο, ερευνητικά ιδρύματα της χώρας με πολυσύνθετο και πολυεπίπεδο επιστημολογικό και γνωστικό αντικείμενο, που αφορά τον άνθρωπο ως δημιουργό και φορέα του παραδοσιακού πολιτισμού, αγροτικού και αστικού.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο οι ανακοινώσεις θα παρακολουθήσουν εν πολλοίς την ιστορική πορεία του ΚΕΕΛ, σύμφυτη σχεδόν με την πορεία του ελληνικού Κράτους, πορεία που επίσης καθόρισε τη συγκρότηση μιας συνολικής εθνικής ταυτότητας και την ιδεολογία περί της «ελληνικότητας». Οι εξήντα περίπου ομιλητές από διαφορετικούς γνωστικούς χώρους θα προσεγγίσουν ιστορικά, ερμηνευτικά και κριτικά αυτή τη συμβολή, όπως και τη μέθοδο έρευνας, αρχαιοθέτησης και εν γένει το έργο του ΚΕΕΛ, καθώς και το πόσο αυτά επηρέασαν διαλεκτικά τις επιστήμες του ανθρώπου στη χώρα μας, κυρίως τη Λαογραφία, την Εθνομουσικολογία, την Ανθρωπολογία, επίσης την Αρχαιολογία και την Ιστορία, αλλά και την παιδεία, την εθνική ιδεολογία, τις νοοτροπίες, την αισθητική και άλλα, αφού το ΚΕΕΛ συνέβαλε διαχρονικά στη δημιουργία και άλλων παράλληλων - κρατικών και ιδιωτικών - εκπαιδευτικών, ερευνητικών και πολιτιστικών φορέων, μουσείων και συλλογικών θεσμών.

Εύχομαι καλή επιτυχία.

Του Προέδρου της Εφορευτικής Επιτροπής του Κέντρου Λαογραφίας, Ακαδημαϊκού κ. Κ. ΔΡΑΚΑΤΟΥ

Κύριε Υπουργέ, κύριε Πρόεδρε της Ακαδημίας Αθηνών, κύριε Γενικό Γραμματέα Ολυμπιακών Αγώνων, κύριε Γενικό Γραμματέα της Ακαδημίας Αθηνών, κύριοι συνάδελφοι Ακαδημαϊκοί, κύριοι σύνεδροι, κυρίες και κύριοι,

Ως Πρόεδρος της Οργανωτικής Επιτροπής του συνεδρίου με θέμα «Ο Νικόλαος Πολίτης και το Κέντρον Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας» σας καλωσορίζω στην εναρκτήρια συνεδρία και εύχομαι οι εργασίες του να δικαιώσουν τόσο τις προσδοκίες μας αλλά κυρίως να προωθήσουν τις γνώσεις μας γύρω από μια προσωπικότητα που edέσποσε στην εθνική, κοινωνική, πνευματική γενικότερα ζωή του τέλους του 19ου αιώνα και των αρχών του 20ού, του Νικολάου Πολίτη, και δρομολόγησε εξελίξεις, οι οποίες υπήρξαν καθοριστικές για την καλλιτεχνική, λογοτεχνική, επιστημονική ζωή της χώρας μας. Το πολύπλευρο έργο του, που ελπίζουμε ότι θα φωτιστεί με νέα στοιχεία σε συνδυασμό με την πορεία και εξέλιξη του σημαντικότερου δημιουργήματός του, του Λαογραφικού Αρχείου και σήμερα Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας, θα είναι το αντικείμενο που θα συζητηθεί κατά τη διάρκεια του συνεδρίου.

Η παρουσία «*επί ταυτώ*» τόσων διακεκριμένων, σχεδόν του συνόλου των Ελλήνων λαογράφων, και μεγάλου αριθμού ξένων επιστημόνων, λαογράφων αλλά και συναφών επιστημονικών κλάδων, εγγυάται την διεπιστημονική προσέγγιση και την πολυφωνία.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω το Υπουργείο Παιδείας και ιδιαίτερα τον Υπουργό Παιδείας κ. Πέτρον Ευθυμίου, ο οποίος εξ αρχής εσθίρηξε την ιδέα της πραγματοποίησης αυτού του συνεδρίου και εξασφάλισε το ποσόν των 14. 700 € από το Εθνικό Ίδρυμα Νεότητας. Επίσης ευχαριστούμε την Διοίκηση της Ακαδημίας Αθηνών για την παραχώρηση της αίθουσας αλλά και την συμπληρωματική οικονομική στήριξη, την Γενική Γραμματεία Ολυμπιακών Αγώνων, με την οποία το Κέντρο μας συνεργάζεται για την μεγάλη Έκθεση «Ελαιάς Εγκώμων», για την προσφορά των εκδόσεών της για τους συνέδρους, τον Σύλλογο Κισαμίων Αττικής «Η Κίσαμος» για την προσφορά των παραδοσιακών κρητικών προϊόντων της αποψινής δεξίωσης και τους καλλιτέχνες, μουσικούς και τραγουδιστές που θα μας προσφέρουν αφιλοκερδώς την ψυχαγωγία στα μικρά κενά του πολύ φορτωμένου προγράμματος του συνεδρίου. Τέλος θα ήθελα να ευχαριστήσω την Διευθύντρια του Κέντρου κ. Καμηλάκη και τους ερευνητές και συνεργάτες του Κέντρου για όσους κόπους κατέβαλαν για την πραγματοποίηση του συνεδρίου και όλους τους συνέδρους που πρόθυμα ανταποκρίθηκαν στην πρόσκληση του Κέντρου Λαογραφίας.

**Του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων
κ. ΠΕΤΡΟΥ ΕΥΘΥΜΙΟΥ**

Η Ακαδημία Αθηνών φιλοξενεί σήμερα τις εργασίες του σημαντικού αυτού συνεδρίου θέλοντας να τιμήσει τον πρωτοπόρο επιστήμονα, τον χαλκέντερο πνευματικό άνθρωπο και ιδρυτή της επιστήμης της Λαογραφίας στην Ελλάδα Νι-

κόλαο Γ. Πολίτη. Το 2001 συμπληρώθηκαν ήδη ογδόντα χρόνια από τον θάνατό του, ενώ, εξ όσων είμαι σε θέση να γνωρίζω, το Κέντρον Ερεΰνης της Ελληνικής Λαογραφίας, που ο ίδιος ίδρυσε το 1918 ως «Λαογραφικόν Αρχεΐον» και το οποίο οργανώνει στη μνήμη του το παρόν συνέδριο, έχει μπει σε μια νέα φάση της μακράς δημιουργικής πορείας του με τον μεθοδολογικό και θεωρητικό εκσυγχρονισμό, τον εμπλουτισμό του ανθρωπίνου δυναμικού του, την ψηφιοποίηση του υλικού του κατά τις σύγχρονες τεχνολογικές απαιτήσεις και τη μεταστέγασή του σε νέο, αυτόνομο κτήριο που απέκτησε με δωρεά του Ιδρύματος Βουδούρη.

Το Υπουργείο Παιδείας έχει παρακολουθήσει από τα πρώτα της βήματα την προσπάθεια του Ν. Γ. Πολίτη για τη συλλογή λαογραφικού υλικού, αφού ο ίδιος διετέλεσε Προϊστάμενος του Υπουργείου, ενώ μέσω του δικτύου των λειτουργιών όλων των βαθμίδων της δημόσιας εκπαίδευσης διακινήθηκαν οι κατά καιρούς εγκύκλιοι για τη συλλογή του λαογραφικού υλικού. Η τελευταία εγκύκλιος εστάλη πρόσφατα από το Υπουργείο και εξ όσων πληροφορούμαι από τη Διευθύντρια του Κέντρου είχε μεγάλη ανταπόκριση μεταξύ των εκπαιδευτικών. Ο κύριος όγκος των χειρόγραφων συλλογών του ΚΕΕΛ είναι εξάλλου έργο των εκπαιδευτικών, οι οποίοι και το στελέχωσαν ως ερευνητικό δυναμικό με αποσπάσεις ή και εξελίχθηκαν σε μόνιμο προσωπικό του, διατελέσαντες και διευθυντές. Λαμπρά παραδείγματα ο Στίλπων Κυριακίδης, ο Γεώργιος Μέγας, ο Δημ. Λουκόπουλος, ο Γ. Κ. Σπυριδάκης, ο Δημ. Λουκάτος, η Γεωργία Ταρσούλη, ο Σπ. Περιστέρης και άλλοι.

Ως αρμόδιος Υπουργός αναγνωρίζω την εθνική και εκπαιδευτική σημασία του έργου του Κέντρου Λαογραφίας, συμπαρίσταμαι δε και ενισχύω, με τις δυνατότητες που μου παρέχει η θέση μου, ηθικά και υλικά στην προσπάθεια του εκσυγχρονισμού του. Ωστόσο έχω επίγνωση, όπως νομίζω πως θα δειχθεί και εδώ αυτές τις ημέρες, ότι το έργο που επιτελείται στο Κέντρο όσο και το τεράστιο σε όγκο αποθησαυρισμένο και συνεχώς συλλεγόμενο υλικό του, είναι τόσο πολυσχιδές και πολυσύνθετο που απαιτεί μεγάλο αριθμό ανθρώπων και πόρων. Στο πλαίσιο και των σχετικών Προγραμμάτων που παρέχει η Ευρωπαϊκή Ένωση στον τομέα του πολιτισμού, της παιδείας και της έρευνας γίνονται σημαντικά βήματα προς αυτή την κατεύθυνση και το Κέντρο διεκδικεί δυναμικά το μερίδιό του.

Το συνέδριο έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον και αφορά τόσο τον ευρύτερο επιστημονικό χώρο όσο και το πλατύ κοινό, καθώς ο Ν. Γ. Πολίτης με το πολυσύνθετο έργο, τη δράση και την πολύπλευρη προσωπικότητά του αντιπροσωπεύει μια ολόκληρη εποχή της ελληνικής κοινωνικής, πολιτικής, και πνευματικής ζωής.

Κατά το πρόγραμμα των ανακοινώσεων του συνεδρίου, του οποίου έχω την τιμή να κηρύξω την έναρξη, με αφετηρία τη ζωή και το έργο του Ν. Γ. Πολίτη θα παρακολουθήσουμε εν πολλοίς την υπεραιώνια πορεία του ΚΕΕΛ.

Οι ομιλητές θα προσεγγίσουν ιστορικά, ερμηνευτικά και κριτικά τη μέθοδο έρευνας και το έργο του ΚΕΕΛ.

Ευχόμενος καλή επιτυχία, κηρύσσω την έναρξη του Συνεδρίου.

Σύνοψη των εργασιών του Συνεδρίου

Της Διευθύντριας του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας κ. ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗΣ ΠΟΛΥΜΕΡΟΥ-ΚΑΜΗΛΑΚΗ

Κυρίες και κύριοι συνάδελφοι,

Αγαπητοί φίλοι της Λαογραφίας, που παρακολουθείτε τις εργασίες του συνεδρίου μας,

Ο απολογισμός της εσοδείας, ο αμιγτός ενός τετραήμερου συνεδρίου, όπως αυτό που μόλις τελείωσε σήμερα, δεν θεωρώ ότι είναι έργο τόσο απλό. Χρειάζεται νηφαλιότητα, ξεκούραση, που μου λείπει, και επισταμένη επίσκεψη των κειμένων των συνέδρων, εφ' όσον πολλές φορές για τις ανάγκες της συμμόρφωσης στον χρόνο, αλλά και της συζήτησης, τα κείμενα όλων έχουν περικοπεί δραστικά. Έτσι, αν θα επιχειρούσα να δώσω μια εικόνα για το τι έχει κατατεθεί από την πλευρά των συνέδρων, αυτή θα ήταν λειψή και δεν το επιθυμώ.

Έτσι προτιμώ να παραμείνω σε μια αδρομερή σύνοψη, η οποία έχει διατυπωθεί από τους ίδιους τους ομιλητές, και τα πραγματικά συμπεράσματα να βγούν από όλους μας, όταν θα κυκλοφορηθεί ο τόμος των Πρακτικών, που θα παρουσιάσουμε στον ίδιο χώρο, Θεού θέλοντος και Ακαδημίας επιτρεπούσης.

Κατ' αρχήν μπορώ να πω ότι όσον αφορά στον βασικό στόχο του συνεδρίου, που ήταν να τιμήσει τον πρωτοπόρο επιστήμονα, τον κορυφαίο πνευματικό άνθρωπο και ιδρυτή της επιστήμης της Λαογραφίας στην Ελλάδα αλλά και να προβάλει ένα από τα παλαιότερα ερευνητικά κέντρα της Ακαδημίας σε γενικές γραμμές έχει επιτευχθεί. Και η παρουσία όλες αυτές τις μέρες κοινού, που προέρχεται - εκτός των άμεσα ενδιαφερομένων - από τον ευρύτερο χώρο των ενδιαφερομένων για τον λαϊκό πολιτισμό, ικανοποιεί και την υπόθεση της Οργανωτικής Επιτροπής ότι το θέμα μας μπορεί να αφορά τόσο στον ευρύτερο επιστημονικό χώρο όσο και το πλατύ κοινό, καθώς ο Ν. Γ. Πολίτης με το πολυσύνθετο έργο, τη δράση και την πολύπλευρη προσωπικότητά του αντιπροσωπεύει μια ολόκληρη εποχή της ελληνικής κοινωνικής, πολιτικής, επιστημονικής και πνευματικής ιστορίας στο κρίσιμο μεταίχμιο του 19ου και του 20ού αιώνα, και όχι μόνον, καθώς τη σφράγισε φέρνοντας στο γνωστικό, επιστημονικό και εθνικό προσκήνιο τον «Λαό», με την καθιέρωση και τη συστηματική οργάνωση της επιστημονικής συλλογής, αρχειοθέτησης, μελέτης και προβολής των στοιχείων του λαϊκού πολιτισμού με τρόπο και μέσα που συνέβαλαν καθοριστικά και στη διαμόρ-

φωση του νεοελληνικού εθνικού ιδεώδους, τη συγκρότηση συνολικής εθνικής ταυτότητας και την ιδεολογία περί της «ελληνικότητας».

Οι στόχοι για τη θεματική του συνεδρίου με υπόβαθρο, λοιπόν, τον βίο, το έργο και την προσωπικότητα του Ν. Γ. Πολίτη, ο οποίος κατά γενικήν ομολογία των δισεγγόνων του πλέον ομοτέχνων δικαίως κατέχει τον χαρακτηρισμό του «πατέρα και οδηγού» «ονόματι και έργω», και με κεντρικό άξονα την παράλληλη προϊστορία και την ιστορία του «Λαογραφικού Αρχείου», που ίδρυσε ο ίδιος επίσημα το 1918 και μετεξελίχθηκε στο σημερινό «Κέντρον Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών», έχουν επίσης επαυξηθεί. Έτσι στο πλαίσιο που είχε προδιαγραφεί οι ανακοινώσεις ακολούθησαν εν πολλοίς την υπερωνόβια πορεία του ΚΕΕΛ, σύμφυτη σχεδόν με την πορεία του ελληνικού Κράτους, πορεία που επίσης καθόρισε τη συγκρότηση της εθνικής ταυτότητας και την ιδεολογία περί της «ελληνικότητας». Οι εξήντα περίπου ομιλητές από συγγενείς γνωστικούς χώρους προσήγγισαν ιστορικά, ερμηνευτικά και κριτικά αυτή τη συμβολή, όπως και τη μέθοδο έρευνας, αρχειοθέτησης και εν γένει το έργο του ΚΕΕΛ, καθώς και το πόσο αυτά επηρέασαν διαλεκτικά τις επιστήμες του ανθρώπου στη χώρα μας, κυρίως τη Λαογραφία, την Εθνομουσικολογία, την Ανθρωπολογία, επίσης την Αρχαιολογία και την Ιστορία – αλλά και την παιδεία, την εθνική ιδεολογία, τις νοοτροπίες, την αισθητική. Παράλληλα προς το Κέντρο Λαογραφίας κρατικοί φορείς και ιδιωτικά εκπαιδευτικά, ερευνητικά και ευρύτερα πολιτισμικά ιδρύματα παρουσίασαν το σημαντικό έργο τους, που έχει τον ίδιο στόχο, την προστασία, μελέτη και προβολή του λαϊκού πολιτισμού στο σύνολό του. Το Κέντρο Λαογραφίας, όπως έχει εξελιχθεί σήμερα με το πολυσύνθετο και πολυεπίπεδο επιστημολογικό και γνωστικό αντικείμενό του, που αφορά τον άνθρωπο ως δημιουργό και φορέα του παραδοσιακού πολιτισμού, αγροτικού και αστικού, υλικού και πνευματικού, προφορικού και εγγράμματου, πιστεύει στην διεπιστημονική προσέγγιση των πραγμάτων, σέβεται την ετερότητα στη σκέψη και τη μέθοδο και πάνω από όλα πιστεύει «λόγω και έργω» στον καλόπιστο διάλογο. Αν ήμουν πολιτικός – και ευτυχώς δεν είμαι – θα έλεγα ότι στους καιρούς μας, που οι επιστήμες του ανθρώπου διατρέχουν θανάσιμο κίνδυνο, δεν μας περισσεύει κανείς. Μακριά από προλήψεις και ιδεοληψίες – στο μέτρο του δυνατού, ας προσπαθήσουμε να πραγματοποιήσουμε σωστά ο καθένας το «εφ'ω ετάχθη». Στο συνέδριό μας έγινε λόγος και πολύ σωστά για τη Λαογραφία, τον όρο εννοώ, που ο Ν. Γ. Πολίτης προσέδωσε στη νέα επιστήμη. Συγχωρείστε μου να πιστεύω ότι να μεν «η επίσκεψις ονομάτων αρχή σοφίας», αλλά όπως και αν ερμηνευθεί το αρχή, ως αφετηρία (και κάθε αρχή είναι δύσκολη ή και το ήμισυ του παντός) είτε ως βασική συντεταγμένη της σοφίας, δεν παύει να είναι ένα μέρος της σοφίας. Η ολοκληρωμένη σοφία είναι το ίδιο το έργο. Και

για να κλείσω αυτή τη γενική μου αναφορά στο συνέδριό μας θα μου επιτρέψετε να αναφερθώ σε κάτι που η κ. Νόρα Σκουτέρη με ρεαλισμό και παρηρησία, που την διακρίνει, μας είπε: Ο «έλεγχος της πίστης του ονόματος στο έργο» όσον αφορά κατ' αρχήν στον Νικόλαο Πολίτη, και η παραδειγματική για την ελληνική Λαογραφία περίπτωση του, που συνοψίζει αποτελεσματικά το λαογραφικό διακύβευμα, την έργω διασταύρωση των ιστορικών συνεχειών με την ιστορία και την ανθρωπολογία / εθνολογία, καιρός είναι να μας απασχολήσει σήμερα για μια καλύτερη συνεργασία στο αύριο.

Ευχαριστίες προς:

Την Ακαδημία Αθηνών και ιδιαίτερα τον Πρόεδρο κ. Γρ. Σκαλκιά, και τον Γεν. Γραμματέα κ. Νικ. Μαρσιανιώτη, που πάντα αγκαλιάζουν με ενδιαφέρον τις εκδηλώσεις του Κέντρου, τον Πρόεδρο της Εφορευτικής Επιτροπής του Κέντρου κ. Κων. Δρακάτο, που δυστυχώς απουσιάζει σήμερα, γιατί τον κρατάει κληίρημα γρίπτη, τον Επόπτη του Κέντρου κ. Πάνο Λιγομενίδη, το Υπουργείο Παιδείας και ιδιαίτερα στον Υπουργό Παιδείας κ. Πέτρο Ευθυμίου για την παρουσία του κατά την έναρξη του συνεδρίου και το γενικότερο ενδιαφέρον του για το Κέντρο. Τη Γενική Γραμματεία Ολυμπιακών Αγώνων και ιδιαίτερα τον Γενικό Γραμματέα κ. Κων. Καρτάλη για την συνεργασία μας και την προσφορά στους συνέδρους εκδόσεων της Γ. Γ. Το Εθνικό Ίδρυμα Νεότητας για την οικονομική ενίσχυση για την διεξαγωγή του συνεδρίου. Τον Σύλλογο Κισαμίων Αττικής «Η Κίσαμος» για την προσφορά των κρητικών εδεσμάτων. Τους μουσικούς και τους οργανοπαίχτες, που μας γοήτευσαν κατά τα διαλείμματα του τόσο πεστικού μας συνεδρίου.